

P R A C A
MAGISTERSKA

Uniwersytet Śląski
Wydział Nauk o Ziemi
Instytut Geografii

BARBARA KROWIEC

CZECHOWICE - DZIEDZICE
JAKO OŚRODEK PRZEMYSŁOWY

Praca magisterska wykonana
w Zakładzie Geografii Ekonomicznej
pod kierunkiem
prof.dr hab. Józefa Szaflarskiego

Sosnowiec 1981

S P I S T R E Ś C I

Wstęp.

I	<u>Środowisko geograficzne</u>	str. 7
	1. Położenie i granice	str. 7
	2. Budowa geologiczna	str. 7
	3. Bogaćstwa mineralne	str. 8
	4. Rzeźba terenu	str. 9
	5. Klimat	str. 10
	6. Sieć rzeczna	str. 12
	7. Ciepły	str. 12
II	<u>Rys historyczny miasta</u>	str. 16
	1. Początki osadnictwa	str. 16
	2. Pierwsze wzmianki źródłowe	str. 16
	3. Rozwój przestrzeni zamieszkałej i początki gospodarstwa	str. 20
	4. Nadanie praw miejskich	str. 24
	5. Obszar miasta	str. 25
III	<u>Początki uprzemysłowienia</u>	str. 28
	1. Drukowa koloj	str. 28
	2. Rozwój przemysłu do I wojny światowej	str. 28
	3. Przemysł Czochowo-Dziedziele w okresie międzywojennym	str. 32
IV	<u>Powojenny rozwój przemysłu</u>	str. 37
	1. Odbudowa	str. 37
	2. Wzrost zatrudnienia i produkcji	str. 38
	3. Gałęziowa struktura przemysłu	str. 39

4.	Charakterystyka ważniejszych zakładów przemysłowych	str. 41
5.	Produkcja globalna za rok 1980	str. 95
V	<u>Przemysł a ochrona środowiska</u>	str. 98
1.	Uchwały Miejskiej Rady Narodowej w zakresie ochrony środowiska	str. 98
2.	Realizacja uchwał przez zakłady pracy i inne instytucje miejskie	str. 100
3.	Wyniki badań nad stopniem zanieczyszczenia środowiska w porównaniu z dopuszczalnymi normami	str. 109
VI	<u>Liczba ludności i zatrudnienie</u>	str. 111
1.	Powojenny wzrost ludności	str. 111
2.	Struktura zatrudnienia wg działów gospodarki narodowej i wg resortów	str. 112
VII	<u>Rolnictwo</u>	str. 113
1.	Użytkowanie ziemi i charakter gospodarstwa	str. 113
2.	Struktura zasiewów i hodowla	str. 114
3.	Produkcja rolna	str. 115
III	<u>Pozostałe działy gospodarki miasta</u>	str. 116
1.	Dobudownictwo mieszkaniowe	str. 116
2.	Zdrowie i opieka społeczna	str. 118
3.	Oświata i kultura	str. 118
4.	Handel i usługi	str. 119
5.	Komunikacja	str. 119
	Zakończenie	str. 126

W S T ę P
=====

Czechowice-Dziedzice to typowo wieloprzemysłowy ośrodek średniej wielkości, powstały dzięki budowie cesarskiej kolei wiedeńsko-krakowskiej. Charakterystyczne jest również położenie tego ośrodka między wielkimi okręgami przemysłowymi : sąsiednim Bielskim Okręgiem Przemysłowym oraz bardziej odległymi - Córnośląskim Okręgiem Przemysłowym i Rybnickim Okręgiem Węglowym.

Wcześniej określano Czechowice-Dziedzice jako ośrodek przemysłowy w rejonie Bielska-Białej, gdyż stanowił on poza Bielskiem jedyne miasto w byłym powiecie bielskim.

Wraz z nowym podziałem administracyjnym kraju, miasto Bielsko-Biała awansowało do rangi województwa, a miasto Czechowice-Dziedzice wraz z gminą pozostało w województwie katowickim i leży w jego najbardziej na południe wysuniętej części.

Powstało nieprawidłowości po tym podziale administracyjnym poruszane były na majowej sesji sejmowej 1961 roku, gdzie wymieniono również Czechowice-Dziedzice jako miasto niesłusznie oddzielone od Bielska-Białej, /odległość Czechowice-Dziedzice od Bielska-Białej wynosiła zaledwie 11 km, a obecnie, po włączeniu Komorowie do Bielska-Białej oba miasta graniczą bezpośrednio ze sobą/.

Sprawa powrotu Czechowice-Dziedzice do woj. bielskiego upadła, gdyż poruszający ją na sejmie poseł był wyrazicielem jedynie władz administracyjnych Bielska-Białej bez porozumienia z władzami woj. katowickiego i przy całkowitym pominięciu zdania władz miejskich Czechowice-Dziedzice.

Przemysł Czechowice-Dziedzice ma więc powiązania zarówno z prze-

mysłem bielskim jak i górnośląskim.

Wraz z rozwojem przemysłu rosną również problemy miasta. Nie nadąża rozwój infrastruktury, narasta problem ochrony środowiska.

W niniejszej pracy zamierzano przedstawić przede wszystkim :

- różnorodność produkcji przemysłowej miasta na tle jego rozwoju od początków przemysłu i komunikacji,
- powiązania przemysłu Czechowice-Dziedzic z innymi ośrodkami przemysłowymi,
- znaczenie przemysłu dla miasta,
- problemy ochrony środowiska.

Informacyjnie potraktowano natomiast inne działy gospodarki miejskiej. Rys historyczny miasta i przemysłu oparty został w większości na jedyną dostępną pozycji z tego zakresu - E. Kopeć - "Szkice z przeszłości Czechowice-Dziedzic" z roku 1977. Wydanie to, chociaż wycinkowe, opracowane jest na bogatym materiale archiwalnym. Fakty historyczne i dane liczbowe z przeszłości miasta zawarte w niniejszej pracy, zostały zażerpnięte z tego opracowania.

Środowisko geograficzne zostało opracowane na podstawie dostępnych wydawnictw naukowych, a szczególnie na opracowaniu J. Szaflarskiego w wydaniu - "Bielsko-Biała - zarys rozwoju miasta i powiatu" z roku 1971.

Wieksem część pracy traktująca o przemysło i rozwoju miasta w okresie powojennym i współcześnie, oparta jest głównie na materiałach uzyskanych w miejskich zakładach pracy oraz w Urzędzie Miasta i Gminy. Zbieranie materiałów do pracy

przypadło na trudny okres po sierpniu 1980 roku. Osoby zbierające w zakładach pracy wszelkie informacje traktowano z dużą nieufnością. Materiały z zakładów pracy otrzymywano więc z różnym skutkiem, stąd też niektóre omówione są w pracy dość szczegółowo, inne zaś pobieżnie.

Praca uwypatnia jednak największe i najważniejsze zakłady pracy, jak również te, które są specyficzną produkcją stanowią dobrą wizytówkę miasta, lecz mniej znaną i pojmianą w ogólnych charakterystykach. Wśród zebranych materiałów z tego zakresu były dokumenty pisane jak również informacje ustne uzyskano na podstawie wywiadów z przedstawicielami fabryk i pracownikami wydziałów Urzędu Miasta i Gminy, wykorzystano również niektóre materiały zgromadzone w pracy inspektora szkolnego mgr Z. Zborina.

Fotokopie archiwalnych map uzyskano z pracowni fotograficznej przy Muzeum w Oświęcimiu, a mapę współczesną miasta z Wydziału Urbanistyki. Fotografie do pracy wykonano we własnym zakresie.

I. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

=====

Położenie i granice

Miasto Czechowice-Dziedzice leży w Kotlinie Oświęcimskiej na pograniczu Wysoczyzn Przykarpackich i Doliny Wisły. Wysokości bezwzględne dochodzą się w granicach miasta od 240 m w części północnej do 320 m w części południowej. Różnica względna nie przekracza 70 m. Naturalną granicę miasta tworzy od wschodu rzeka Działna uchodząca w Żebraczy /północno-wschodnia część miasta/ do Wisły, północną granicę stanowi sama Wisła /p. mapka str. 26./.

Od zachodu brak wyraźnej granicy naturalnej, tworzy ją częściowo rzeka Wapionica upadająca wraz z Jasionią do Ilonicy. Ilonica uchodzi do Wisły na terenie Dziedzic. Od południa i południo-zachodu brak elementów naturalnych określających granicę miasta.

Budowa geologiczna

Teren miasta leży na pograniczu dwóch dużych jednostek geologicznych : Karpat Zewnętrznych od południa i Zapadliska Przedkarpackiego od północy.

W podłożu wyróżnia się :

1. Utwory karbońskie w postaci piaskowców gruboziarnistych z zawartością kwarcu i skalenia oraz ciemno-szare łupki często piaszczyste z wtrąconiami pokładów węgla kamiennego.

W związku z tym powstała tu jedyna kopalnia węgla kamiennego dobrej jakości.

2. Utwory mioceńskie autochtonu płytowego jako zielonkawo-szare iły, zlepieńce i piaskowce. Te utwory pokryte są utworami czwartorzędowymi o miąższości do 25 m. Dolny czwartorzęd - plejstocen reprezentowany jest przez niewielkie glazy narzutowe, otoczaki, żwiry, gliny, iły. Wśród żwirów dominują żwiry karpackie z domieszką materiału północnego o miąższości 10 do 20 m. Są to najstarsze żwiry mieszane z serii fluwioglacjalnej zlodowacenia krakowskiego.
3. Utwory górnego czwartorzędu - holocenu tworzą zespół osadów wypełniających dna dolin. Są to przeważnie utwory żwirowo piaszczyste z otoczakami o średnicy 25 do 30 cm w spągu do glin pylastych lessoidalnych i piaszczystych w atropie. Utwory te w okolicach Czochowie osiągają miąższość do 6 m.

Roźnorodność mineralna

Wśród surowców mineralnych występujących na terenie miasta i przyległych obszarów wyróżnia się :

- a/ węgiel kamienny - eksploatowany na terenie miasta oraz wsi Kaniów /Kopalnia "Silesia"/, pokłady węgla zalegają pod utworami miocenu, które osiągają miąższość 150-400 m, grubość warstw węgla dochodzi do 3 m, pochodzą one z warstw produktywnych górnego karbonu tzw. warstw orzeskich i rudzkich ;
- b/ kruszywo naturalne występujące w korytach i terasach rzek w postaci żwirów i pospółek - złoża w Kaniowie i

Bestwinie nad rzeką Działą, używane do potrzeb lokalnych ;

o/ gliny zwietrzelinowe, w dużym stopniu zapiaszczone, występujące w utworach fliszowych, przeważnie na łupkach odznaczające się średnią i małą plastycznością - w okolicach Czecławia i Bestwiny, większość ich kształtuje się od 6 do 12 m.

Złoża w okolicach Bestwiny to wartościowo iły trzeciorzędowe, /oooo/, które mogłyby stanowić materiał do produkcji cenniejszej ceramiki /obecnie produkcja cegły/.

Rzeźba terenu

W północnej niższej części miasta dominuje równina dolna doliny Wisły, rozcięta korytami Wisły, Ilownicy i Wapienicy. Koryta tych rzek są uregulowane i na całej długości obwałowane tak, że tylko liżne starorzecza znaczą dawny ich bieg. Obszar ten stanowi system prawobrzeżnych teras Wisły ułożonych w postaci niewielkich stopni osiagających do 15 m wysokości względnej. Krawędzie teras są mało wyraźne.

Powierzchnie ich są prawie płaskie, nachylone łagodnie w kierunku koryta Wisły.

Południowa, wyższa część miasta stanowi fragment Wysoczyzny Międzyrzeckiej wchodzącej w skład Wysoczyzn Przyłuspackich. Wierzchołki wysoczyzny rozcięta jest dolinami dopływów Wapienicy i Działejna szereg garbów, których stoki rozczłonkowane są gęstą siecią krótkich peryglacjalnych dolin nieokreślonych. Większość tych dolin wykazuje ślady holocenckiego odnowienia. W dnach większych dolin ciągną się łańcuchy sztucznie obwałowanych stawów. Na obszarze miasta występują

liczne formy antropogeniczne związane z regulacją wód, przesyleniem i komunikacją. Należą do nich wspomniane stawy, wały przeciwpowodziowe, młynówki, groble, rowy odwadniające, nasypy kolejowe iwałdy. Obszar miasta pozbawiony jest większych kompleksów leśnych, toteż pominięto je w tekście.

Klimat

Według regionalizacji klimatycznej /D.Pomer, R.Gumiński/ obszar Czechowice - Dziedzic znajduje się w obrębie dzielnicy klimatycznej podkarpackiej. Klimat omawianego obszaru zależy przede wszystkim od czynników cyrkulacyjnych czyli wędrowek mas powietrza głównie atlantyckich. Adwekcja powietrza polar-no-morskiego przeważa tu przez 3/4 roku, a jedynie w trzech miesiącach tj. zimowym - w styczniu, oraz w przejściowych - marcu i październiku, pojawiają się tu częściej masy powietrza kontynentalnego /J.Michalecowski/. W związku z tym przeważają wiatry zachodnie i południowo - zachodnie /ok. 36 %/. Najcięższymi są wiatry północne i północno - wschodnie /10 %/. W zimie wzrasta częstość wiatrów południowo - zachodnich i południowych, a latem zachodnich i północno - zachodnich /22 %/. wiosną i jesienią najczęściej są wiatry wschodnie i południowo - wschodnie. Spory odsetek wiatrów południowych stanowią ciepłe wiatry zstępujące, znane jako wiatry balno od gór. Na lokalną częstotliwość występowania wiatru ma wpływ również bliskie sąsiedztwo Zbiornika Cieszańskowodzkiego. Stopień rocznego zachmurzenia wynosi w okolicy Czechowice około 62 %. Stosunki termiczne są uwarunkowane dopływem określonych mas powietrza, a zróżnicowanie przestrzenne

związane jest z rzeźbą terenu. W miesiącach zimowych łagodzący wpływ wykazuje Zbiornik Goczałkowicki. Średnia roczna temperatura waha się w granicach 3°C do $8,5^{\circ}\text{C}$.

Liczba dni z przymrozkami dochodzi do 110, a liczba dni mroźnych przekracza 20 dni w roku. Dni gorące z temperaturą maksymalną powyżej 25°C występują w liczbie około 20.

Okres wegetacyjny kształtuje się w granicach około 220 dni.

Zwiększona wilgotność powietrza i ugły /ok. 60 - 65 dni w roku/ związane są z bliskością Zbiornika Goczałkowskiego.

Opady występują w wysokości 750 mm rocznie, ich maksimum przypada na lipiec, a minimum na luty. Ilość opadów na tym terenie jest dostateczna dla normalnej organizacji prac polowych, lecz ich rozkład nie jest zbyt korzystny, gdyż stwierdza się niedobór opadów w czasie stosunkowo krótkiej wiosny, a nadmiar w czasie lata.

Liczba dni z opadami osiąga średnio 140 do 170 rocznie, a dni z pokrywą śnieżną 55 do 70.

Obok wielu czynników kształtujących warunki klimatyczne istotnym jest również zanieczyszczenie atmosfery, którego w znacznych ilościach dostarcza przemysł Czechowice-Dziedzic.

Lokalne warunki klimatyczne modyfikuje cały zespół czynników :

- elementy rzeźby - spadki, ekspozycja, zasłonięcie, zacienienie,
- rodzaj i wilgotność gleb - zaleganie wód gruntowych,
- obecność znacznych powierzchni wodnych - Zbiornik Goczałkowicki, stawy,
- skład i rozmieszczenie szaty roślinnej,
- działalność gospodarza człowieka - zanieczyszczenia prze-

nyslowo powodując zmniejszenie natężenia promieniowania słonecznego, wzrost mgieł i zachmurzenia oraz zwiększenie ilości dni z drobnym opadem.

Uwzględniając zespół wymienionych czynników można określić okolice Czechowic - Dziedzie jako obszar o słabym zróżnicowaniu warunków klimatycznych, kształtujących się pod wpływem płytko zalegających wód gruntowych i obszernych rozlewów podmokłej Wisły, a także Zbiornika Goczalkowickiego, silnym przewietrzeniem i słabym zalesieniem oraz wyraźnym zanieczyszczeniem atmosfery pojawiającym się nad miastem.

Ścieżka rzeczna

Pod względem hydrograficznym obszar miasta leży w dorzeczu Wisły. Przez miasto biegnie południkowy dział wodny II rzędu oddzielający dorzecza Białej i Ilowicy. W dorzeczu Ilowicy leży zachodnia część miasta z której odprowadza wody Rudki-Czechówka oraz Wapionica i jej dopływ Krzywa. Tereny położone na wschodzie odwadniane są przez Białą, a część północną bezpośrednio przez Wisłę. Największym potokiem w południowej części Czechowic jest Świerżówka, która kiedyś odprowadzała swe wody do Białej, a dziś daje początek Przykopic /młynówce/ napoływającej wodę położone wzdłuż niej stawy aż do Żebraczy /mapa str.26./.

Gleby

Na terenie Czechowic - Dziedzie występują gleby bielicowe - brunatne utworzone z utworów pyłowych /lessowatych/. Pod względem rolniczym są w większości glebami śred-

nieodciążeni do uprawy, a tylko bardzo niewielka część z nich to gleby ciężkie i lekkie do uprawy. Składowa uciążliwość oraz rzeźba terenu zdecydowały o stopniu uwilgotnienia gruntów ornych. Przeważają gleby o właściwym dla rozwoju roślin uwilgotnieniu. Są to gleby związane o dużej pojemności wodnej z pyłów lessowatych ilastych lub glin pylastych. Gleby okresowo podmokłe stanowią niewielki odsetek gruntów ornych. Są to gleby związane słabo przepuszczalne, położone z reguły w obniżeniach terenu, w miejscach o utrudnionym odpływie wód powierzchniowych. Wymagają one regulowania stosunków wodnych. Gleby okresowo za suche zajmują znikomą część gruntów ornych. Wskutek położenia na stromych zboczach są narażone na szybki spływ wód powierzchniowych.

Właściwości rolnicze gleb w %

Miejscowość	G l o b y			właso. uwilg.	okres. podmok.	okres. za such.
	lekko	średnio	ciężko			
Czechowice	4,5	94	1,5	82	17	1
Dziadowice	30,6	66,1	3,3	73,1	9,5	17,4

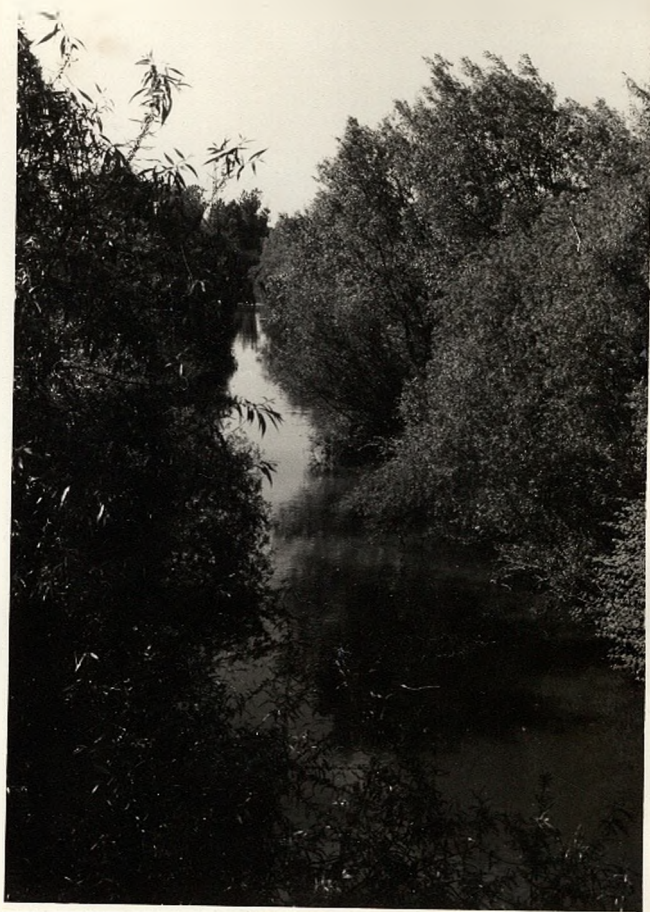

Zbiornik Cieczałkowski

Ilowica z Wapienią przed ujściem do Wisły

Rzeka Biała
z nieuregu-
lowanymi brzo-
gami przed
ujściem do Wisły

Rzeka Wisła, most drogowy trasy Bielsko-Katowice

II. RYS HISTORYCZNY MIASTA

=====

Początki osadnictwa

Tereny obecnego miasta Czechowice - Dziedzice pokrywał pierwotnie bór liściasty, a na jego obrzeżach rozciągały się mokradła. Początkowo był to obszar nie zamieszkały. Mogły występować jedynie luźne, niewielkie osady myśliwskie. Fala zwartego osadnictwa zaczęła obejmować te strony dopiero w ciągu XIII stulecia.

Główne nurty osadnicze szły Pogórzem Beskidzkim z zachodu, od Bramy Morawskiej i ze wschodu z krakowskiego. Osadnicy zajmowali najpierw wyżej położone obszary, z dala od mokradeł i dopiero później zapuszczali się nad rzeczne doliny.

Pierwsze wzmianki źródłowe

Początkami miasta Czechowice - Dziedzice były trzy jednostki osadnicze : Czechowice, Dziedzice i Zembrzka. Wcześniej niż od nazwy Czechowice była nazwa Chotowice. W spisie dziesięcin biskupa wrocławskiego /1302 - 1313/ figurują nazwy "Chotowice - Polonicum" i "Chotowice - Germanicum". Najstarsza wiadomość o Czechowicach pochodzi z roku 1404, a więc z samego początku XV w z dokumentu, w którym książę oleszyński jako świadków urzędowego aktu wymienia braci - rycerzy Niklicza i Zbrozka z Czechowic. Kolejna wiadomość pojawia się w dokumencie z roku 1430 wystawionym przez Bolka, księcia oleszyńskiego, dla właściciela Czechowic Nikołaja Czolo. Również od roku 1447 w spisie dotyczącym parafii dekanatu oleszyńskiego występuje nazwa Czechowice jako miejscowość

posiadająca własny kościół.

Nieco później bo w roku 1443 pojawia się nazwa Żebraczy w dokumencie wystawionym przez księcia Wacława, a stanowiącym akt sprzedaży Księstwa Siewierskiego biskupowi Zbigniewowi Oleśnickiemu. Druga wzmianka o Żebraczy jest znacznie późniejsza i pochodzi z roku 1550. Był to zapis według którego Zuzanna Myszkowska - kasztelanowa oświęcimska - miała zabezpieczony posag we wsiach Bostwina, Jawiszowice i Żebraża w Księstwie Oświęcimskim. Prawdopodobnie w 1565 roku, na skutek wielkiej powodzi, rzeka Biała zmieniła swe koryto i Żebraża znalazła się na jej lewym brzegu i weszła w skład Czechowic. Imo źródła mówią, że Żebraża na początku XVI wieku była wsią podzieloną i już wtedy jej część zachodnia była związana z Czechowicami. Przypuszczenie to uzasadnione jest w dokumencie z 1560 roku, w którym książę Fryderyk Kazimierz potwierdził przywilej dotyczący wyszynku piwa i wina. Wśród wymienionych w nim miejscowości między Czechowicami i Dziedzicami podano nazwę Żebraczy.

O trwałości zachodniej części Żebraczy przy Czechowicach, świadczy fakt, że utrzymała się do czasów współczesnych, podczas gdy wschodnia część do XVII wieku była wymieniana przy Bostwinie, a potem zaginęła zupełnie wyparta przez nazwę Kaniów.

Najpóźniej w źródłach pisanych pojawiła się nazwa Dziedzice. Znamy jest dopiero z protokołu pszczyńskiego spisanego w roku 1480. W protokole tym wymienieni byli obywatele Dziedzic i Czechowic.

Na najstarszych mapach najwcześniej pojawiła się nazwa "Żebraża". Widnieje ona na mapie Stanisława Porębskiego

przedstawiającej Księstwo Oświęcimskie i Zatorskie z 1563 roku. Na mapie tego samego terytorium z roku 1592 pojawia się ponadto nazwa "Chochowinozo" w sąsiedztwie "Zebraozy". Nazwy te bez wątpienia oznaczały pierwsze osady obecnego miasta Żebraczą i Czechowice.

O tym, że wieś Czechowice była starsza dowodzi znacz- nie korzystniejsze położenie topograficzne, urodzajniejsze ziemie oraz lokalizacja parafii. Pod względem kształtu Czechowice były owalnią ze wzniesieniem w rejonie wzgórza zam- kowego i fary. Osią wsi był potok Rakówka - Czechówka. Wieś obiegała droga łącząca się w rejonie Starej Gminy z dro- gą główną na Bielsko i Dziedzic. Kształt przestrzenny Dziedzic zorganizowany był w ulicówkę ciągnącą się wzdłuż drogi wiodącej od Żebraczy w kierunku Zabrzega. Taki kształt występował wśród wiosek położonych na prawie niemieckim i stąd przypuszczenie, że "Chotowice - Germanicum" to późniejsze Dziedzic.

x/ Nazwa Żebracza występowała wczesniej jako Żebracze lub Żebracz. Nazwa "Żebracze" mogła pochodzić od świadka wspomnianego wyżej aktu sprzedaży z roku 1443 - Ottone de Zebrachio /E.Kopeć - "Szkicestr.10/

Nazwą Żebracz posługuje się ks. J.Londzin w opraco- waniu "Kościoły drewniane na Śląsku Cieszyńskim" z roku 1932.

Dr J. Putek w opracowaniu " O zbójnickich zamkach heretyckich zborach i oświęcimskiej Jerozolimie" z roku 1938 pisze o Żebraczy : " w latach 1441 - 1454 w Żebraczy był dziedzicom jakimś Otto". Pisze także, że istniała w Żebraczy

Państwowe Archiwum w Oświęcimiu stwierdza, że drugostronna reprodukcja wykonana została w oparciu o mikrofilm przechowywany w tymże Archiwum, a przedstawiająca fragment mapy Stanisława Porębskiego wykonanej w Wenecji w 1563 roku/por. St. Porębski - Tabula geographica ducatus Oświęcimienzin et Zatorienszin Veneteis a 1563 edita, ex archetypo fideliter desumpta I. Żegotae Pauli, Crac. 1880/

KIEROWNIK ODDEŁU
w OŚWIECIMIU
Wojewódzkiego Archiwum Państwowego
w KATOWICACH
(mgr ELŻBIETA SKALIŃSKA-DINDORF)

warownia, która była miejscem wypadowym zawodowych żołdaków, którym Polska nie wypłacała żołdu za udział w wojnie pruskiej. Pod pozorem egzekucji zalogłego żołdu owa "Brac" urządzała najeżdzy na ziemię krakowską i odwiecinską. Byli to zawodowi najemni ślęcy rycerze pod dowództwem Kaski i Żaka Świeborowakiego. Wspomniane wyprawy miały charakter rabunkowy, stąd też przypuszczenie, że nazwa pochodzi od "zobrać", "zobrać". Nazwa "Zobracza" występuje na fotokopii mapy Porębskiego /str...../¹⁹.

Rozwój przestrzeni zamieszkałej i początki gospodarstwa.

Czechowice rozwijały się przestrzennie, następował proces gospodarczej aktywizacji obrzeży wioski. Powstały takie przysiółki jak Pobiałe /obecnie Zabiałe/, Świerkowice, Zbijów i Koło. W roku 1586 w akcie rozgrywania kolejnych właścicieli wymieniono następujące przysiółki : Zobracza, Grabowice, Zbijów, Koło i Świerkowice. W pochodzącym z 1602 roku akcie wynajmu do wymienionych przysiółków dodano jeszcze Trzemesz /obecnie Strzemesz/ i Zbrożysko /obecnie Brożyska/.

Rozwój przestrzeni zamieszkałej dokonywał się głównie kosztem terenów zalesionych. Do XVII wieku znajdowały się na terenie Czechowic dwa znaczne obszary lasne. Kosztem lasu powstał przysiółek zwany Podlasiem, a także podobno pochodzenie miał przysiółek Drzeziny. Ostatnim powstałym w okresie feudalizmu przysiółkiem były Remardowice, założone w 1795 roku na terenie osuszonego stawu zwanego Dębina /mapa str...²⁶.../.

Możliwości przestrzennego rozwoju Dzielnic były bardzo skromne w porównaniu z Czechowicami. Zostały one szybko wyczerpane

Archiwum Państwowe w Oświęcimiu stwierdza, że drugostronna repro -
dukcja wykonana została z mikrofilmu przechowywanego w tymże Archi-
wum.

KIEROWNIK ODDZIAŁU
w OŚWIECIMIU
Wojewódzkiego Archiwum Państwowego
w KATOWICACH

(mgr ELŻBIETA SKALIŃSKA-DINDORF)

po opanowaniu podmokłych terenów nad Wisłą i Ilównią.

Na czele obydwu wiosek stali wójtowie. Władza wójtów czechowickich była mniejsza od uprawnień ich dziedzickich sąsiadów. Wynikało to stąd, że pan czechowicki miał rezydencję na miejscu, podczas gdy pan z Dziedzic znajdował się zawsze w oddaleniu. W Dziedzicach nie było nawet dworu, a ich właściciele rezydowali najpierw w Cieszynie, a potem w Bielsku. Obie wioski odrabiały pańszczyznę, płaciły czynsz i składały daninę w naturze. Taki stan rzeczy panował w XVII wieku i później. Społeczność wiojska składała się wówczas z siodlaków, zagrodników, chłupników i bezrolnych, zarabiających na utrzymanie w dworach pańskich i gospodarstwach siodlaczycy.

Głównym zajęciem ludności była uprawa ziemi i hodowla ryb.

Podstawowymi kulturami rolnymi uprawianymi od niepamiętnych czasów były pszenica żyto i owies, rzadziej jęczmień.

Uprawiano też rośliny strączkowe, a z warzyw kapustę, ogórki, cebulę i czosnek. Z roślin przemysłowych siano i len.

Ziemniaki upowszechniły się dopiero w drugiej połowie XVIII stulecia.

Użytkowanie ziemi na początku XIX wieku przedstawiało się następująco :

	<u>Czechowice</u>	<u>Dziedzice</u>
ziemia orna	1 307 ha	295 ha
zaorane stawy	459 "	72 "
ogrody	51 "	19 "
łąki	83 "	65 "
pastwiska	225 "	0,57 ha
las	337 "	-

Hodowla ryb była ważnym uzupełnieniem gospodarczej aktywności. Stawy zakładano na terenach podmokłych, które nie nadawały się pod uprawę. Jednak w następstwie wytrzebienia znacznej części lasów poważnie obniżył się poziom wód gruntowych i osuszenie wielu stawów rozszerzyło gospodarkę rolną.

Głównym obszarem hodowli ryb, przede wszystkim karpia, było ozechowickie Pobiałe od Komorowie po Żebracz. W Działdowie dużych stawów nie było. Znaczniejszym był jedynie staw Grabowy należący do miasta Bielska.

Na przełomie XVIII i XIX wieku zaczęło się rozwijać rzemiosło obalupnicze. Pracowało w tym czasie dwóch tkaczy lnu, oraz działalność naukową prowadziły cztery warsztaty kowalskie.

Potrzeby ludności i dworu w zakresie produktów zbożowych zaspokajały młyny wodne. Trzy położone były nad wspomnianą wozownią młynówką /Przykopa/ w Trzemeszy /obecnie Strzemesz/, w Żebraczy, w Zabielu i pracowały od zamierzchłych czasów.

Czwarty młyn powstał w 1796 roku na Podraju. Istniały także warzelnie piwa, a w końcu XVIII wieku powstała winiarnia nad granicą pruską w Ronardowicach.

Podniesienie rentowności majątków ziemskich przyniosło powstanie pierwszych przedsiębiorstw. Najwcześniej ruszył tartak, a w 1785 wybudowano foluszarnię, która miała przetwarzać surowiec z hodowli owiec.

Ustrome położenie wiosek było bardzo długo hamulcem ich rozwoju. Radykalnie zmieniła tę sytuację budowa kolei. Zagadnienie to jak i związany z nim rozwój przemysłu omawia

III rozdział.

Nadanie praw miejskich

Projekt połączenia Czechowice i Dziedzice oraz nadanie im praw miejskich był aktualny już w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Z pomysłem nadania zjednoczonym gminom praw miejskich wystąpiło już w 1928 roku Starostwo Powiatowe w Bielsku. Realizacja tego zamiaru napotykała jednak liczne przeszkody natury gospodarczej, politycznej, a nawet miały miejsce rozgrywki osobiste lokalnych przywódców.

Do pierwszego października 1941 roku Czechowice i Dziedzice były odrębnymi jednostkami administracji terenowej najniższego szczebla. Z dniem 1.X.1941 roku Niemcy rozwiązały gminę Dziedzice i włączyli ją do obszaru administracyjnego Czechowice.

Po wojnie sprawy administracyjne i terytorialne Czechowice i Dziedzice rozwiązało rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 1950 roku. Na mocy tego zarządzenia

- zniesiono gminę Dziedzice, a jej obszar włączono do Czechowic,
- gminie Czechowice nadano ustrój miejski,
- z obszaru Czechowic wyłączono 23,32 ha i włączono do sąsiedniej gminy Ligota,
- z gminy Ligota wyłączono osiedle Podkucie o obszarze 57,72 ha i włączono do Czechowic,
- oznaczono granicę między Czechowicami i Ligotą Środkiem koryta Wapionicy.

Rozporządzenie to weszło w życie z dniem 1 stycznia 1951 roku.

Urażeni takim potraktowaniem swojej gminy Dziedziczanie nie dali za wygraną i w obszernym memoriale wystąpili do władz centralnych o przywrócenie gminie Dziedzice jej należnych praw, dołączając to wcale bogatą przeszłością historyczną. Wobec ostrej i zaciętej dyskusji między obywatelami Czechowic

i Dziedzie oraz wielu monitów, artykułów w prasie, a nawet audycji radiowej, w Monitorze Polskim z dnia 22.XI.1953 r. opublikowano zarządzenie Prezesa Rady Ministrów o zmianie nazwy miasta z "Czechowice na "Czechowice - Dziedzie".

Obszar miasta

Historycznie ukształtowany obszar Czechowice i Dziedzie obejmował łącznie $33,94 \text{ km}^2$ z czego $5,64 \text{ km}^2$ przypadało na Dziedzie.

Ten stan przetrwał do końca 1950 roku, kiedy wspomnianym wyżej rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów nastąpiła wymiana terytorialna między sąsiednią Ligotą. W następstwie tych zmian miasto zajmowało obszar $34,23 \text{ km}^2$.

Ostatecznie powierzchnia miasta ukształtowała się dopiero w końcu 1957 roku, czyli z chwilą przekazania Ligodzie starego czechowickiego przysiółka Koło. Po tej zmianie obszar miasta liczy $32,95 \text{ km}^2$.

Z nowym podziałem administracyjnym Polski do miasta dołączono zostały dwie były gminy tj. Ligota i Bostwin, utworzono nową jednostkę administracyjną "Miasto i Gminę Czechowice-Dziedzie". Wg danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii powierzchnia miasta i gminy Czechowice-Dziedzie wynosi 10 383 ha. Obszary zmian terytorialnych między Czechowicami i Ligotą przedstawia mapka na str.

Szkie topograficzne Czochowo-Dziedzice

/wg E.Kopoć - "Szkie z przeszłości
Czochowo-Dziedzice"/

Widok na najstarszą część Czechowic.

Panorama Dziedzic od strony zachodniej

III. POCZĄTKI UPRZEMYSŁOWIENIA

Dudowa Koloł

Uprzemysłowienie Czechowice - Dziedzie jest ściśle związane z lokalizacją stacji Cesarzsko - Królewskiej Uprzywilejowanej Kolei Północnej Cesarza Ferdynanda. Pierwsze odcinki tej kolei Bogumin - Dziedzie, Dziedzie - Bielsko zostały uruchomione 17 grudnia 1855 roku, a 125 lat temu, w dniu 1 marca 1856 roku przejechał pierwszy pociąg na odcinku Dziedzie - Oświęcim. Ruch pociągów do Pszczyny zapoczątkowany został po wojnie prusko - austriackiej w 1867 roku po jednym torze. Drugi tor na odcinku Bogumin - Oświęcim położono około 20 lat później. Wymienione miejscowości były wówczas stacjami docelowymi, pośrednich nie było.

Przez przeprowadzenie dróg kolejowych Czechowice i Dziedzie połączone zostały z szerokim światem. Wpłynęło to na zmianę warunków i przebudowę istniejącej struktury społecznej w najbliższej przyszłości. Pierwszym tego objawem był przyływ okolicznej biedoty wiejskiej do pracy na kolei na stanowiska pracy nie wymagające kwalifikacji.

Rozwój przemysłu do I wojny

Pierwsze przedsiębiorstwo przemysłowe związane z koleją na terenie obecnego miasta działało już od 1890 roku.

Była to fabryka podkładów kolejowych zwana "Schwelowitz" /"Hütters Holzimprägnierung"/. Zakład ten umiejscowiony był przy torze bielskiej kolei.

Jesienią 1896 roku zaczęto budować na terenie miasta drugie fabryczne przedsiębiorstwo rafinerii ropy - Raffinerie der

"Schodnica", Action Gesellschaft für Petroleum Industrie in Dziedzic. Równocześnie w 1895 roku obywatel pruski Hugo Hohenlohe - Öhrigen nabył od dziedzickich chłopów podokło grunta położone na północ od stacji kolejowej i przystąpił do budowy fabryki przetwórstwa metalowego. Była to "Cynkownia", która w rok później rozpoczęła produkcję.

Z czasem zakład przekształcony został w spółkę akcyjną pod nazwą Zinkwalzwerk A.G. Dziedzitz.

W 1897 roku najbogatsi dziedziccy i czechowiccy chłopci uruchomili wielką cegielnię.

Wymienione przedsiębiorstwa przemysłowe już w 1898 roku zatrudniały 365 robotników, z czego na "Szewelnię" przypadało 60, "Schodnicę" 260, a "Cynkownię" 45. Byli to pierwsi przedstawiciele klasy robotniczej liczbowo udokumentowani. Dane pochodzące z tego samego czasu obrazują pochodzenie robotników. Np. załogę "Schodnicy" stanowili tylko w 28 % robotnicy zamieszkałi w Czechowicach i Dziedzicach, a resztę zamiejscowi, głównie z Galicji. W "Cynkowni" większość załogi stanowili dziedziczanie, a w "Szewelni" mieszkańcy Kanio-wa i Bestwiny. Kadre wykwalifikowanych robotników i kierownictwo stanowili Niemcy pochodzący z Czech i Styrii.

Na początku XX wieku powstawały dalsze fabryki.

W 1900 roku powstało w Morawskiej Ostrawie niemieckie przedsiębiorstwo Dziedzitzer Montanergewerkschaft rozpoczęło wiercenia rozpoznawcze na terenie Czechowic, a w 1902 roku już z 90 osobową załogą podjęto głębienie pierwszego szybu na terenie Żebraczy. Na głębokości 266 m osiągnięto pokład produkcyjny węgla kamiennego. W latach 1905 - 1906 w kierunku południowym od pierwszego szybu powstał drugi.

Zabytkowy budynek stacji kolejowej w Czechowicach-Dziedziach

Widok na perony i nowo trakcje elektryczne

Eksploatację węgla na skalę handlową rozpoczęto w 1906 roku, z rocznym wydobyciem 5 000 ton. Węgiel wykorzystywany był na potrzeby miejscowych zakładów przemysłowych i gospodarstw rolnych. W 1913 roku wydobycie roczne osiągnęło liczbę 175 tys. ton. W tym samym czasie amerykańskie przedsiębiorstwo Vacuum Oil Company w bezpośrednim sąsiedztwie istniejącej już "Schodnicy" przystąpiło do budowy własnej rafinerii. Fabryka rozpoczęła produkcję w 1905 roku wyposażona w najnowszą wówczas aparaturę.

Ponadto w Dziedziicach rozbudowywano "Cynkownię", w 1901 roku założono wytwórnię mydła i świec, a w 1908 roku uruchomiono zakład przetworów żywnościowych.

Magazynaturę pruskiego kapitału i w oparciu o surowiec z Prus były dwa dalsze zakłady :

- wielka przetwórcza ryb morskich "Nordia Havn" zwana "Śledziownią" powstała w 1911 r.,
- fabryka brykietów uruchomiona w 1912 roku.

Tak więc w ciągu niecałych dwudziestu lat Czechowice i Dziedziice stały się dobrze uprzemysłowionymi miejscowościami.

Na początki przemysłu wpłynął rozwój komunikacji, a w późniejszym okresie powstały przemysł przyczynił się do dalszego rozwoju komunikacji. W 1900 roku powstał dworzec kolejowy w Czechowicach, a po uruchomieniu amerykańskiej rafinerii otwarto na terenie miasta przystanek.

Wzrosła także częstotliwość przejazdów pociągów.

Rozwój przemysłu wpłynął również na szybką zmianę stosunków demograficznych. Nastąpił gwałtowny wzrost liczby mieszkańców w obu miejscowościach, a to kolejno w 1890 roku Czechowice zamieszkiwało 3217 osób, a Dziedziice 1088, natomiast w 1910

liczby te wzrosły w Czechowicach do 7056, a w Dziedziicach do 2436 /liczby te uległy podwojeniu/.

Przyrost ten stanowili głównie mieszkańcy zatrudnieni w przemyśle, a więc były to ważne ośrodki robotnicze.

Okolo roku 1913 liczba zatrudnionych w przemyśle i komunikacji przekroczyła 3000 osób.

Dużą część robotników pochodzących z Galicji osiadła na miejscu. Początkowo zamieszkiwali powstałe domy przyfabryczne "Schodnicy", rafinerii i kopalni. Ci, którzy nie znaleźli stałego miejsca zamieszkania zatrzymywali się w zakładanych przy fabrykach koszarach. Warunki pracy w owym czasie były ciężkie, dzień pracy trwał 12 - 14 godzin, mieszkania w koszarach przyfabrycznych prymitywne. Wśród robotników szerzyły się choroby, nierzadkie były wypadki przy pracy. Pierwszy pożar rafinerii wybuchł zimą w 1897 roku. Przyczyniło się to do powstawania przy zakładach tzw. "kas chorych" dla ochrony zdrowia i bezpieczeństwa robotników.

Przemysł w okresie międzywojennym

W okresie międzywojennym Czechowice i Dziedziice były zaliczane już do miejscowości dobrze uprzemysłowionych.

Ówczesny przemysł korzystał z surowców i półfabrykatów wytwarzanych w sąsiednich okręgach przemysłowych. Dzięki przyłączeniu do Polski części Górnego Śląska zerwano łączność z Zagłębiem Ostrawsko - Karwińskim. Miejscowe rafinerie czerpały surowiec ze źródeł podkarpackich.

W życiu gospodarczym i społecznych przodowała kopalnia węgla kamiennego w Żobraczy występująca od 1919 roku pod nazwą :

Zakłady Górnicze "Silesia" Spółka Akcyjna - Bielsko z siedzibą zarządu w Dziedziarach. Spółka posiadała również tartak i elektrownię w sąsiedztwie kopalni powstałą w latach 1920 - 1923. Kopalnia eksportowała początkowo połowę urobku do Austrii, Czechosłowacji i Węgier. W okresie wielkiego kryzysu gospodarczego eksport spadł do 7,4 % produkcji.

W 1934 r roku wydobyte węgiel wynosiło 257 tys. ton, a w roku 1938 wzrosło do 282,5 tys. ton. Z wyjątkiem okresu wielkiego kryzysu kopalnia zatrudniała ponad 1000 osób.

Drugą pozycją w przemyśle Czechowice i Dziedziary zajmowały rafinerie nafty. Przedsiębiorstwo Vacuum Oil Company zatrudniało w 1925 roku 400 robotników.

Jak wspomniano już poprzednio, rafineria ta wyposażona była na te czasy w nowoczesną aparaturę, co pozwalało na obniżanie kosztów produkcji. Sąsiadnia "Schodnica" natomiast z trudem pokonywała powojenne trudności surowcowo i towarowe, a na skutek wielkiego kryzysu gospodarczego w 1925 roku przerwała pracę. Upadek "Schodnicy" umocnił pozycję amerykańskiej konkurencji choć i ona w okresie kryzysu poniosła znaczne straty.

Coraz większy wpływ na stosunki społeczne i gospodarcze wywierała "walcownia". Od 1918 roku zakład należał do spółki akcyjnej w Morawskiej Ostrawie.

W roku 1925 wyodrębniono z niej przedsiębiorstwa leżące w Polsce, tworząc firmę: Walcowania Metali Spółka Akcyjna z siedzibą w Dziedziarach. Zakład wyposażony w najnowsze urządzenia pracował na potrzeby uzbrojenia i bez zakłóceń przetrwał okres wielkiego kryzysu gospodarczego. W 1928 roku fabryka zatrudniała 250 robotników, a w 1931 roku liczba ta wzrosła do 344.

Obok zakładów istniejących przed I wojną światową, powstawały nowe, wśród których ważną rolę odgrywały zakłady przetwórstwa metalowego. Pierwszym z nich powstałym w Czechowicach w 1919 roku była firma Franciszek Cofala - Fabryka Maszyn i Pomp.

Kolejną fabrykę wybudowano w 1923 roku w rejonie przyległym do linii kolejowej Dziedzice - Bielsko. Był to zakład "Polska Norwida" Czechowicki Przemysł Towarów Żelaznych Spółka z o.o. Produkował w większości gwoździe i popularnie nazywano go "gwoździarnią".

Rozwój tego zakładu przetrwał wielki kryzys gospodarczy, a ostatecznie produkcję zlikwidował pożar w 1932 roku.

Na ocalałych z pożaru zabudowaniach odkupionych przez firmę z Bielska zaczęła działać fabryka rowerów, która od roku 1937 występowała pod nazwą : "Apollo" Zakłady Przemysłowe H. Geymora Spółka Komandytowa. Zakład rozwijał się dynamicznie, wrosła liczba załogi i wartość sprzedawanych towarów.

Na terenie Czechowic zaczęły również powstawać zakłady przemysłu elektrotechnicznego.

W 1921 roku na terenie miłym Zipsom powstała fabryka Spółki Akcyjnej Przemysłu Elektrycznego "Czechowice". Założycielami fabryki byli : Polski Bank Przemysłowy w Krakowie, Śląski Bank Eskontowy w Bielsku i rodzina Neumannów w Dinkiej.

Przedsiębiorstwo produkowało instalacje elektryczne, liczniki oraz oprawki do żarówek sprowadzane dotychczas z Niemiec i Austrii. W pierwszych latach działalności fabryki załoga liczyła 50 robotników, a do 1938 roku silnie wzrosła i osiągnęła liczbę 340.

Drugi zakład przemysłu elektrotechnicznego na terenie miasta powstał w kilka lat później w 1928 roku. Była to Fabryka Kabli Clement Zahm Spółka z o.o. w Dziedziicach, nazwana przez miejscową ludność "kablownią". Załoga liczyła w 1931 roku 55 robotników, a w 1938 roku wzrosła do 120.

Z innych zakładów należy wymienić "zapalcznię" wybudowaną w roku 1920 w sąsiedztwie rafinerii. Początkowo fabryka występowała pod nazwą "Silosia" Towarzystwo Akcyjne dla Wyrobu Zapalek w Czechowicach. Większa część akcji należała do kapitalistów szwedzkich. Od roku 1925 fabryka stała się jednym z przedsiębiorstw Spółki Akcyjnej do Eksploatacji Państwowego Monopolu Zapalczanego w Polsce z siedzibą w Warszawie. W 1931 roku fabryka zatrudniała 205 osób, przeważnie kobiet.

W roku 1922 na terenie młyna Webera w Komorowicach Czechowickich firma S.W. Niemojowski Fabryka Papieru i Wyrobów Papieru Spółka Akcyjna w Bielsku założyła przedsiębiorstwo Polskie Fabryki Środków Opatrunkowych "Polfa" w Czechowicach. Ta sama firma w 1929 roku założyła na Zembrzycy wytwórnię tekstury. W międzyczasie tj. w 1923 roku najstarszy zakład przemysłowy Czechowic "Szewolownia", zmienił nazwę na Polskie Zakłady Impregnacyjne Spółka Akcyjna z siedzibą władz w Warszawie.

W omawianym czasie prawie cały przemysł Czechowic i Dziedziic miał w rękach spółki akcyjne. W 1931 roku zarejestrowanych było 16 przedsiębiorstw, z czego 13 należało do spółek. Wszystkie większe przedsiębiorstwa były własnością obcego kapitału. Wśród spółek akcyjnych najbogatszą była Vacuum Oil Company mająca w 1938 roku 25 mln złotych kapitału

podzielnego na 50 tys. akcji. Było to najzasobniejsze przedsiębiorstwo w tej okolicy Śląska.

Porównując inne zakłady w tym samym czasie to np. "walcownia" miała 1,5 mln złotych podzielonych na 10 tys. akcji.

IV POWOJENNY ROZWOJ PRZEMYSŁU

Odbudowa

Trzyniesięcny okres trwania miasta w sytuacji przyfrontowej i dwutygodniowo, bezpośrednie działania wojenne wywarły niszczycielski wpływ na wszystkie dziedziny życia.

Znacznie ucierpiały od działań wojennych zakłady zlokalizowane na obszarze Czechowice - Dziedziele. Poważne zniszczenia wystąpiły w Śląskiej Fabryce Kabli, Walcowni Metali "Dziedziele" i Zjednoczonych Zakładach Rowerowych.

Niektóre z zakładów ucierpiały wskutek bombardowań lotnictwa aliantów już w sierpniu 1944 roku. W Rafinerii Nafty zniszczeniu uległa siłownia, warsztaty mechaniczne, oddział rafinacji olejów, a szereg instalacji zostało poważnie uszkodzonych.

Zniszczeniu na skutek bombardowania uległy również urządzenia w Fabryce Sprzętu Elektrotechnicznego "Kontakt" /przedwojenna Fabryka Przemysłu Elektrycznego" Czechowice"/.

Stopień zniszczenia potencjału produkcyjnego wahał się w granicach 45 %.

Natychmiast po wyzwoleniu, mimo licznych trudności, we wszystkich zakładach rozpoczęto prace zmierzające najpierw do zabezpieczenia majątku i uporządkowania zakładów, a następnie do rozpoczęcia produkcji. Główne fabryki podjęły pracę już w ciągu lutego 1945 roku, przywrócono też ruch pociągów na linii Dziedziele - Bielsko.

Jako jeden z pierwszych zakładów podjęła produkcję Śląska Fabryka Kabli, wytwarzając dla Armii Czerwonej kable polowe oraz sznury telefoniczne, gdyż boje toczyły się w niewiel-

kioj odległości od Czechowic - Dziedzie aż do pioruszych dni maja.

Wzrost zatrudnienia i produkcji

Stan zatrudnienia w przemyśle długo pozostawał daleki od przedwojennego. Etap wstępnej odbudowy przemysłu zakończono w 1946 roku przy 3 600 zatrudnionych, co stanowiło 82 % stanu z 1938 roku.

Następstwem odbudowy i przemian struktury społeczno - własnościowej był szybki rozwój przemysłu. Umocniła się pozycja gospodarza istniejących na terenie miasta przedsiębiorstw przemysłowych. Zlikwidowano ostatecznie także zakłady jak : wytwórnię brykietów, rafinerię "Sechodnica", przetwórnictwo ryb "Nordia Have", zakład produkujący pompy, papiernię "Fala" i "Fapa". Zabudowania tych przedsiębiorstw zostały przyznane istniejącym firmom lub zamienione na magazyny i składy surowców.

W latach 1956 - 1966 najważniejszymi zmianami, które zaszyły w jakościowej i ilościowej strukturze miejscowego przemysłu, była rozbudowa Zakładów Chemicznych "Torpen", powstanie Czechowickich Zakładów Elementów Żużłobetonowych i zamknięcie działalności przez Nasycalnię Proęgów Kolejowych/dawna "szewcownia"/.

Po tych przemianach wartość produkcji przemysłowej Czechowic Dziedzie przekroczyła w 1966 roku sumę 4274 mln złotych, co stanowiło 2,8 % wartości produkcji przemysłowej ówczesnego województwa katowickiego. Osiągnięciom gospodarzom towarzyszył szybki przyrost zatrudnienia.

Z liczby 7 tys. osób zatrudnionych u schyłku 1955 roku w końcu 1965 roku stan załóg fabrycznych wzrósł do 11 130 osób. Wskaźnik zatrudnienia w przemyśle na terenie Czechowice-Dziedziec wynosił w roku 1966 464 na 1000 mieszkańców. Był to jeden z największych wskaźników zatrudnienia w Polsce. Większość spośród tej liczby zatrudnionych w końcu 1966 roku /57,5 %/, nie mieszkała na terenie miasta, lecz dojeżdżała do pracy z bliższej lub dalszej okolicy. Taki wysoki odsetek dojeżdżających stał się możliwy dzięki rozwojowi komunikacji kolejowej i samochodowej.

Najwięcej robotników dojeżdżało z kierunków: Bielsko-Biała - 31,9 %, Oświęcim - 26,0 %, Zembrzydowice - 23,1 %, Pszczyna - 19,0 %. Liczby powyższe wyraźnie świadczą o rozległości czechowicko - dziedzieckiego rynku pracy.

Gałęziowa struktura przemysłu

Zróżnicowana i bogata jest struktura gałęziowa przemysłu Czechowice - Dziedziec. Występuje tu 13 wyodrębnionych w kraju gałęzi przemysłu, niezwykle zróżnicowany jest też asortyment produkowanych wyrobów przemysłowych.

Poszczególne gałęzie przemysłu reprezentują następujące zakłady:

przemysł węglowy - Kopalnia Węgla Kamiennego "Silesia"

przemysł paliw - Śląskie Zakłady Rafineryjne /przedwojennego Vacuum/

przemysł energetyczny - Zakłady Energetyczne Okręgu Południowego Zespół Elektrociepłowni

przemysł metali nieżelaznych - Halcownie Metali "Dziedziec"

przemysł środków transportu - Fabryka Samochodów Motolitrużowych Zakład Nr 8 /przedwojenna "Apollo"/

przemysł elektrotechniczny - Śląska Fabryka Kabli /przedwojenna "Kablownia"/, Południowe Zakłady Przemysłu Elektrotechnicznego "Polar-Kontakt" /przedwojenna Fabryka Przemysłu Elektrycznego "Czechowice"/

przemysł chemiczny - Zakłady Chemiczne "Injduki" Oddział Zamiejscowy "Terpen"

przemysł materiałów budowlanych - Przedsiębiorstwa Przemysłu Detonów "Profabot" Zakład Prod. nr 5

przemysł drzewny - Czechowickie Zakłady Przemysłu Zapalczanego, Zakłady Drzewno Przemysłu Węglowego Tartak "Silesia"

przemysł papierniczy - Śląskie Zakłady Papiernicze Zakład Produkcji Tekstury

przemysł włókienniczy - Czechowickie Zakłady Materiałów Opatunkowych, Spółdzielnia Pracy Rolniczo Ludowego i Artystycznego "Sztuka Deskielca"

przemysł odzieżowy - Dom Mody "Elegancja" Zakład nr 31

przemysł spożywczy - Zakłady Mięsne

Przedsiębiorstwa i zakłady działające na terenie Czechowic-Dziedzie dzielą się na trzy zasadniczo grupy :

- przedsiębiorstwa planu centralnego
- przedsiębiorstwa planu terenowego
- przedsiębiorstwa posiadające dyrekcję na terenie innych miast.

Charakterystyka węglowych zakładów przemysłowych

Aby bliżej poznać różnorodność produkcji przemysłowej miasta należy szerzej scharakteryzować większe zakłady. Rozwój zakładów od początków istnienia do drugiej wojny został ujęty w rozdziale III. Poniższe informacje dotyczyć będą lat powojennych.

Kopalnia Węgla Kamiennego "Silesia"

a/ Obszar górniczy, hydrografia i geologia

Obszar górniczy KWK "Silesia" leży nie tylko na terenie miasta Czechowice-Dziedzice ale i miejscowości : Kaniów, Coozalkowice, Rudoltowice i Ćwiklice w woj. katowickim. Powierzchnia tego obszaru wynosi 16,3 km², a jego granice zostały zatwierdzone przez Ministerstwo Górnictwa i Energetyki pismem z dnia 12 lipca 1961 r.

Teren obszaru górniczego tworzy lekko pofalowaną równinę. Część południowa i środkowa wykazuje nieznaczny spadek w kierunku koryta rzeki Wisły, a część północna w kierunku rzeki Paszynyki.

Przez obszar górniczy przepływają rzeki : Wisła z SW na NE oraz Dział, prawy dopływ Wisły z S aż do ujścia na NE od szybów kopalni. Po obu stronach Wisły w zasięgu 500 m znajdują się hodowlane stawy rybne zaś w najbliższym sąsiedztwie po stronie zachodniej znajduje się staw przemysłowy, a po wschodniej stronie znajduje się zapadlisko powstałe w wyniku osiadania terenu pod wpływem eksploatacji górnictwa.

Pozostała część obszaru górniczego ma charakter rolniczo-ho-

dowlany, a okolice kopalni i Gozmalowio - osiedlowy o luźnej zabudowie.

Hydrografia obszaru górniczego nie jest skomplikowaną. Naturalny spadek terenu i przepływające rzeki pozwalają na prawidłowe odwodnienie obszaru. Jedyne trudnością w odwodnieniu stanowią obszary zdepresjonowane przez eksploatację.

Dla zabezpieczenia kopalni i Kaniowa przed zalewaniem wody w roku 1962 wykonano następujące prace :

- regulację dna i remont wałów Białej na odcinku od mostu w Kaniowie aż do ujścia Wisły,
- podwyższenie prawobrzeżnego wału Wisły na odcinku od mostu w Gozmalowionach do białdy kopalnianej oraz od wału Białej w dół Wisły na odległość około 800 m,
- budowę przepompowni nr. kanale po zachodniej stronie kopalni.

Koszt i realizacja tych inwestycji wyniesła około 10 mln zł.

Obszar górniczy posiada szereg horyzontów wodnych. Pierwszym z nich jest poziom wód gruntowych znajdujący się na zmiennej głębokości od 2,5 do 8 m. W warstwach karbońskich występuje obficie woda w postaci solanek uwieczonych w płaszcach.

Dopływ wód do istniejących wyrobisk kopalni jest nieznaczny.

Rozciągłość wszystkich warstw karbońskich jest w kierunku E-W, upad warstw w kierunku północnym jest nachylony od 8° - 26° . Grubość pokładów nie przekracza dwa i pół metra.

Pod względem gazowości wyrobiska górnicze kopalni należą do III kategorii. Występuje tu metan, który został ujęty i odprowadzany na potrzeby rafinerii ropy.

Zapadlisko przy kopalni "Silesia", obecnie
ośrodek rekreacyjny dla pracowników.

Częściowo zagospodarowana łąka przy kopalni

b/ Rozwój kopalni

Po wyzwoleniu zakład został przejęty przez Rybnickie Zjednoczenie Przemysłu Węglowego w Rybniku. Z dniem 1 stycznia 1947 roku kopalnię przeniesiono do nowo utworzonego Jaworzniacko-Nikolowski Zjednoczenia Przemysłu Węglowego z siedzibą początkowo w Nikołowie, a później w Hysławicach. Plan 6-letni kopalnia wykonała już 11 lipca 1955 roku. W latach 1953 - 1954 przodowała w dziedzinie HWP /pierwsze miejsce i nagrody po 300 tys.zł/. Wykonane zostały następujące inwestycje na terenie kopalni :

- próg na Wiślo - 150 tys.zł.
- hala kompresorów i rozdzielni - 650 tys.zł.
- dom akcji socjalnej - 4,7 tys.zł.
- rusociąg wody w szybie III - 1 230 tys.zł.
- naprawianie kotłowni - 2 150 tys.zł.
- wodociągoczyszalnia - 936 tys.zł.
- wagi wagonowe z budynkami - 960 tys.zł.
- przesłalnia wagonów - 581 tys.zł.

W roku 1957 zarysował się kryzys wydobywa z powodu remontu wieży wyciągowej szybu nr II. Kryzys ten został opanowany całkowicie w roku 1958, zaś wyniki uzyskane w roku 1959 stały zakład w ogółem najlepszych kopalni.

W celu zwiększenia wydajności i eksploatacji rocznej w pracach urobkowych zastosowano mechanizację robót górniczych. Uprzewidzono elektryfikację procesów urabiania i odstawy np. maszyny o napędach wstrząsально-powietrznych zastąpiono elektrycznymi.

W kolejnych latach nastąpiła dalsza rozbudowa kopalni oraz

oraz zaplecza socjalno-bytowego. Wybudowano hotel robotniczy, osiedle awaryjne, nową pługzkę o wydajności 320 t/godz., nowe zbiorniki dla drobnej sprzedaży węgla. Rozbudowano dworzec kopalni, żalnię i lampownię. Kopalnia posiada własny dom kultury, w którym działa klub górnik i kino panoramiczne.

Przy kopalnianym ośrodku sportów wodnych działa jedna z najsilniejszych sekcji kajakowych w Polsce.

W perspektywach rozwoju zakładu planuje się budowę nowej kopalni głębinowej na pokładach poniżej 1000 m głębokości, ale jest to inwestycja bardzo odległa i nastąpi prawdopodobnie po roku 1985.

c/ Produkcja i zatrudnienie

Wydobycie węgla w latach powojennych wykazywało pewne wahania. Obrazują to podane wyniki z wybranych lat :

1950 rok	-	400 830 ton	
1952 rok	-	404 290 "	
1954 rok	-	409 165 "	
1956 rok	-	395 251 "	
1958 rok	-	448 420 "	
1960 rok	-	509 860 "	
1962 rok	-	517 583 "	
1964 rok	-	505 000 "	
1968 rok	-	628 000 "	- 0,6 % produkcji krajowej.

Przy zatrudnieniu wynoszącym w 1966 roku 1 906 osób, kopalnia wydobyla 549 tys. ton węgla kamiennego, co oznaczało w porównaniu z 1938 rokiem wzrost produkcji o 193 %, przy

przy wzroście zatrudnienia o 83 %. Średnie wydobycie węgla na jedną dniówkę wynosiło w roku 1965 1 955 kg, czyli było wyższe o 319 kg od średniej krajowej. Wysokie efekty były wynikiem mechanizacji, ale także dzięki małowatemu napływowi wody do kopalni. Toteż koszt wydobycia tony/węgla był w "Silesii" o 13,- zł niższy od średniej krajowej.

Wartość produkcji :

1975 rok - 365 000 tys. zł.

1980 rok - 543 000 tys. zł.

Wydobyty węgiel w około 1/4 zużywany jest na miejscu /opala-
nie budynków biurowych, poruszanie elektrowni i urządzeń, depu-
taty węglowe/.

Pozostałą część Centrala Zbytu Węgla w Katowicach rozdziela
na rynki krajowe. Głównym odbiorcą jest białsko-białska ele-
ktrociepłownia.

Załogę kopalni "Silesia" w większości stanowią pracownicy
miejscowi oraz dojeżdżający z okolicznych miejscowości.

Znaczną część stanowią robotnicy dojeżdżający z Żywiończyny.

O dynamice wzrostu zatrudnienia w kopalni mówią wybrane

liczby :

1963 rok - 1 892 zatrudnionych

1966 rok - 1 906 "

1975 rok - 2 922 "

1980 rok - 3 188 "

Nowe osiedle górnicze przy KWK "Silesia".

Stare osiedle górnicze przy Kopalni Węgla "Silesia"

Śląskie Zakłady Rafineryjne

a/ Powojenny rozwój zakładu

Śląskie Zakłady Rafineryjne im. L. Baryńskiego powstały w wyniku połączenia w dniu 1 stycznia 1976 roku dwóch przedsiębiorstw przeróbki ropy - Rafinerii Nafty Czechowice i Rafinerii Nafty Trzebinia.

Dyrekcja przedsiębiorstwa mieści się w Czechowicach-Dziedziicach. Zakład ten zajmuje czołową pozycję wśród zakładów Czechowice - Dziedziice. Do czasu uruchomienia rafinerii nafty w Płocku, było to największe tego typu przedsiębiorstwo w Polsce.

Pomimo zniszczeń wojennych, przekraczających 70 %, pełną zdolność produkcyjną zakład uzyskał już w 1946 roku. Rozbudowę przedsiębiorstwa podjęto w 1959 roku na terenach po zlikwidowanej rafinerii "Schuchowice". W latach 1959 - 62 uruchomiono następujące procesy produkcyjne :

- destylację rurowo-wieżową do rozdostylowania ropy naftowej na półprodukty,
- rafinację ciągłą paliw i olejów napędowych do usuwania związków siarki z paliwa i oleju napędowego,
- utlenianie asfaltów dla produkcji asfaltów przemysłowych i drogowych różnej gradacji,
- rafinację selektywną furfurolom do usuwania z destylatów związków styrenowych,
- rozpuszczalnikowe odparafinowywanie olejów dla oddzielania od rafinowanych olejów parafiny i petrolatua na drodze krystalizacji i filtracji,
- rafinację kontaktową dla usuwania substancji barwnych i resztek rozpuszczalników za pomocą ziemi odbarwiającej.

Dla pełnej finalizacji procesów i właściwego funkcjonowania nowego zakładu rozbudową objęto również obiekty pomocniczo-produkcyjne i usługowe :

- ciepłownia wraz z turbiną,
- fabryka bębnow blaszanych,
- laboratorium kontrolno-ruchowe,
- ekspedycja cysternowa produktów płynnych,
- warsztaty remontowe - naprawcze,

Ponadto dla zabezpieczenia właściwego funkcjonowania zakładu rozbudowano w tym samym okresie :

- system gospodarki wodnej z nowym ujęciem wody przetwórczej,
- system kanalizacyjny z nową oczyszczalnią ścieków i stawem retencyjnym,
- bocznice kolejową z nowym punktem załadunku-odbiorczy i nowymi wagonami kolejowymi,
- magazyny surowca podstawowego i wyrobów gotowych,
- uzbrojenie terenu zakładu w drogi dojazdowe, sieć wody przeciwpożarowej, sieć energetyczną, telefoniczną, strażnicę p.pożarową, garaże samochodowe.

Już w roku 1964 osiągnięto pełną zdolność projektową podstawowych instalacji produkcyjnych. W skali całego zakładu przetwórstwa ropy naftowej osiągnięto w roku 1968 12,1 % krajowej produkcji. Produkcja benzyny osiągnęła w tym samym roku wielkość 12,5 % produkcji krajowej.

W wyniku pożaru w czerwcu 1971 roku zniszczone zostały zbiorniki magazynowe ropy, stacja rozładunku ropy, a częściowo w zniszczeniu uległy magazyn techniczny oraz węzły produkcyjne instalacji rozpuszczalnikowego odparafinowywania, selektywnej rafinacji olejów furfurolen oraz rafinacji kontaktowej.

Zakrojona na szeroką skalę "akcja Czechowice" wyzwoliła duże

rozorwy przedsiębiorstwa i wytrzymała ofiarność społeczeństwa w niesieniu pomocy przy odbudowie zakładu. W wyniku tej akcji już po czterech tygodniach zakład pracował w normalnym systemie produkcyjnym. Na uwagę zasługuje tu fakt, że w niespotykanym dotąd w skali światowej czasie wybudowano poza zakładem na kompletnie nie uzbrojonym terenie nowy park zbiorników magazynowych ropy w pełnym jego zabezpieczeniu technicznym. Obecnie Rafineria Czochowice po Łazowieckich Zakładach Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku jest drugą co do wielkości zakładem rafineryjnym w kraju.

b/ Zaopatrzenie w surowce, główne produkty, zbył gotowych wyrobów.

Podstawowym surowcem jest ropa naftowa importowana z ZSRR w ilości 600 tys. ton rocznie oraz dodatki uszlachetniające do olejów silnikowych i smarów importowane z krajów kapitalistycznych /Austria, Wielka Brytania, Belgia, Holandia/ i półprodukty z petrochemii z Płocka.

Śląskie Zakłady Rafineryjne wytwarzają obecnie szeroki asortyment produktów naftowych :

benzyny i oleje napędowe	4 produkty
oleje opałowe	3 "
oleje silnikowe	26 produktów
oleje różne	29 "
smary uniwersalne	20 "
smary specjalne	15 "
asfalty przemysłowe i drogowe	15 "
parafiny	3 produkty

Oddzieleną wytworzonych wyrobów są niemal wszystkie ważne gałęzie krajowej gospodarki. Zakład pokrywa potrzeby krajowe na oleje emulgujące do wytwarzania płynów chłodzących olejowo-wodnych w obróbce metali oraz dla hydrauliki siłowej w górnictwie węglowym. Rafineria zaspokaja również potrzeby rynkowe na lepik bitumiczny dostarczając go w drobnych opakowaniach. Produkt ten poprzez placówki Gminnych Spółdzielni "Samopomoc Chłopska" otrzymuje rolnictwo.

Zbyt wszelkich paliw odbywa się przez przedsiębiorstwo CPN. Produkcja opakowań w postaci butelek polietylenowych na oleje i bębny metalowych na asfalt odbywa się we własnym zakresie.

a/ Wartość produkcji

1965 rok	-	2 083 mln zł /ocena zbytu/
1970 rok	-	2 596 mln zł
1975 rok	-	5 793 mln zł
1980 rok	-	9 275 mln zł

d/ Zatrudnienie

1965 rok	-	1 265 osób	} /bez Trzebini
1970 rok	-	1 450 "	
1975 rok	-	1 640 "	
1980 rok	-	2 250 "	

a/ Zaplecze socjalne

Odpowiednie warunki socjalno-bytowe załogi zapewniają:

- wybudowane pomieszczenia socjalne,

- zakłady leczniczo - zapobiegawcze,
- leczenie w sanatoriach i na czasach profilaktycznych,
- mieszkania we własnych budynkach i hotelach robotniczych,
- dom czasowy w Jaszowie,
- kolonie dla dzieci w Skomielnej,
- miejsca w kwaterach prywatnych nad morzem oraz nad Bałatonem w ramach wymiany ze współpracującą rafinerią węgierską,
- własne przedszkola,
- ośrodek czasów sobotnio - niedzielnych.

f/ Perspektywy rozwoju

W tej dziedzinie brak konkretnych planów. W bardzo odległym terminie projektowana jest budowa fabryki smarów. Przewidziane są remonty i modernizacja niektórych działach produkcji.

Walcownie Metali "Dziedzice"

a/ Oddzielne zakłady, filie

Przedsiębiorstwo składa się z trzech zakładów :

Zakład CNCIORYSTY /stary/

Zakład PRZETWÓRZY MIEDZI /nowy/

Zakład OŚWIGÓJA

b/ Główne etapy rozwoju zakładu

Otwarcie odbudowanego zakładu po zniszczeniach wojennych odbyło się 16 czerwca 1945 roku. W tym samym miesiącu zakład wyprodukował pierwsze 5 ton półfabrykatów ze stopów metali ko-

lorowych. W grudniu tegoż roku wyprodukowano już 149 ton, a przedwojenny wskaźnik produkcji osiągnięto w październiku 1946 roku.

Do roku 1980 nastąpiły w przedsiębiorstwie ogromne zmiany inwestycyjno-techniczno-technologiczne. Zwiększono asortyment produkcji, powstały nowe wydziały, przeprowadzono modernizację starych wydziałów, rozbudowano zaplecze socjalne dla rodziny. Najważniejsze inwestycje zakładu i ich wartość :

1966 rok	- Walcownia Taśm Specjalnych	- 186 000 tys. zł
1971 rok	- Zakład Przetwórczy Miedzi	-
	I etap budowy	- 226 706 "
	II etap budowy	- 1032 338 "
Modernizacja pracowni - ciągarni I etap		- 26 000 "
	II etap	- 83 000 "
Modernizacja Oddziału Wyrobów Gotowych		- 24 000 "

Walcownia Metali "Dziędzio" jest drugim co do wielkości zakładem przemysłowym Czechowice - Dziędzio. Jest to najbardziej proletariackie przedsiębiorstwo na terenie miasta. W latach sześćdziesiątych stwierdzono, że dla przeszło 90 % członków załogi pracy w tym zakładzie stanowi jedyne źródło utrzymania. Jest to przykład wydajnie pracującego przedsiębiorstwa. Świadczy o tym porównanie nakładów inwestycyjnych z wartością produkcji. Np. w 1966 roku zainwestowano 186 mln zł., a wartość produkcji wyniosła w tym czasie ponad 870 mln. zł.

c/ Wartość produkcji rocznej /w cenach porównywalnych/

1938 rok	- 12 705 tys. zł.
1945 rok	- 691 "
1950 rok	- 83 268 "

1955 rok	-	139 949	tys. zł.
1960 rok	-	494 675	"
1965 rok	-	832 304	"
1970 rok	-	1 022 795	"
1975 rok	-	3 637 388	"
1980 rok	-	4 558 372	"

d/ Wartość eksportu / w złotych obiegowych/

1962 rok	-	3 360	tys. zł.
1966 rok	-	3 674	"
1970 rok	-	1 262	"
1972 rok	-	288 809	"
1974 rok	-	348 287	"
1976 rok	-	535 129	"
1978 rok	-	701 158	"
1980 rok	-	744 334	"

Gwałtowny wzrost wartości eksportu od roku 1972 nastąpił dzięki uruchomieniu Zakładu Przetwórczego Miedzi.

e/ Zatrudnienie

1963 rok	-	3 180	zatrudnionych
1965 rok	-	3 378	"
1967 rok	-	2 203	"
1970 rok	-	2 336	"
1974 rok	-	2 685	" w tym kobiet 891
1976 rok	-	2 988	" " " 1004
1978 rok	-	2 906	" " " 961
1980 rok	-	2 710	" " " 923

Spadek zatrudnienia od roku 1967 wynika z usamodzielnienia się Zakładu Metali Lekkich w Kętach. Do tego roku ów zakład był filią Walcowni Metali w Dziedziicach.

f/ Profil produkcji zakładu, zbył gotowych wyrobów, rynki krajowe i zagraniczne

Całość produkcji "walcowni" ma charakter antyimportowy. Do roku 1952 wytwarzano tu półfabrykaty z miedzi i stopów. Później podstawowymi produktami stały się półfabrykaty aluminium i stopów występujących najczęściej pod postacią blachy, taśmy, rur, kształtowników i drutu. Po uruchomieniu zakładu przetwórczego miedzi asortyment wytwarzanych produktów poważnie się wzbogacił.

Gotowe wyroby produkowane przez Walcownię :

- prasówka miedziana,
- rury i pręty mosiężne, miedziane, aluminowe i ze stopów aluminium /hydronalium, dural/,
- kształtowniki aluminowe i ze stopów aluminium,
- blachy,
- taśmy miedziane, mosiężne, z niklu, ze stobra,
- płyty "Algrafo" /do przemysłu poligraficznego, jedyny krajowy producent/,
- wyroby rynkowe tzw. stolarka aluminowa /karnisze z osprzętem, uchwyty do wykładzin schodowych, okna, drzwi/,
- blachy aluminowe kanalikowe produkowane przez Zakład Oświęcim /do produkcji lodówek i sprzętu chłodniczego, jedyny krajowy producent/.

Odbiorcami krajowymi tych wyrobów jest przemysł maszynowy, motoryzacyjny, lotniczy, stoczniowy, elektrotechniczny.

Z krajowych odbiorców wyróżniają się głównie :

Wytwórcie Sprzętu Komunikacyjnego Mielec, Świdnik, Rzeszów, Stocznia.

Odbiorcy zagraniczni :

I obszar płatniczy - CSRS importuje prasówkę miedzianą /półprodukt do wyrobu drutów emaliowanych do szlifierek elektrycznych/ - ZSRR, Rumunia i NRD - pręty mosiężne i miedziane oraz rury mosiężne.

II obszar płatniczy - import prętów mosiężnych okrągłych i sześciokątnych.

g/ Zaopatrzenie zakładu w surowce, opakowania i maszyny

Podstawowe surowce produkcyjne "Walcowni" stanowią miedź, aluminium, cynk, nikiel oraz dodatki stopowe magnez, ołów, cyna, mangan, krzem.

Wymienionych surowców dostarczają :

- miedź - katody miedziane i wlewki miedziane z odlowu ciągłego
- Huty Miedzi "Głogów" i "Legnica",
- aluminium - rodzaj odlowów "gąsiki" - Huta Aluminium Konin /dostawcą była również Huta Skawina/ oraz import głównie z ZSRR, Rumunii i uzupełniającą z krajów II obszaru płatniczego, między innymi ze Szwajcarii i RFN,
- cynk - płyty elektrolityczne - Huta Cynku Miasteczko Śląskie, Huta Metali Nieżelaznych Szopieniec, Kombinat Górniczo-Hutniczy Cynku i Ołowiu "Bolesław" w Bukowniu k/Olkusza,
- ołów - płyty - również Huty Miasteczko Śląskie i Bolesław,
- cyna - import z Wielkiej Brytanii,
- mangan i krzem - import z ZSRR.

Import realizowany jest przez Centralę Handlu Zagranicznego Importu w Warszawie. Krajowym dystrybutorem w zakresie metali nieferalnych jest Centrala Handlowa Metali Nieferalnych jest Centrala Handlowa Metali Nieferalnych w Katowicach.

Obecne zużycie roczne surowców i półfabrykatów z rokiem 1971 :

	rok 1971	1980 rok
miedź	5 105 ton	36 176 ton
aluminium	13.528 "	12 822 "
cynek	1 106 "	5 444 "
nikiel	87 "	67 "
magnez	77 "	71 "
ołów	0,3 "	202 "
oyna	0,2 "	22 "
mangan	2 "	4 "
krzem	0,4 "	3,5 "

Opakowania wyrobów, głównie drewniane wykonano są w kooperacji ze Spółdzielnią "Las" w Żywcu.

Przedsiębiorstwo posiada wyposażenie parku maszynowego głównie z importu, a przede wszystkim z RFN. W dalszym ciągu importuje się części zamiennie do maszyn i urządzeń oraz narzędzia specjalne.

W zakresie perspektywy rozwoju zakładu nie przewiduje się zasadniczych inwestycji. Planowana jest tylko modernizacja wydziałów :

- lata 1983 - 85 Walcownia Blach Emaliowanych - Ocucola
- " 1984 - 85 Walcownia Blach
- " 1986 - 88 Walcownia Taśm Specjalnych.

Walcownia Metali "Dzielnica" produkuje wśród zakładów

przemysłowych w inwestycjach na rzecz miasta :

Gazyfikacja miasta	1 200 tys. zł.	
Wodociąg Miejskie	1 800	"
Zespół Szkół Technicznych	10 900	"
Przedszkole	5 500	"
Koszty dokumentacji szpitala miejskiego	4 000	"
Miejska oczyszczalnia ścieków	27 000	"
Uciepłwienie miasta	51 333	"
Pawilon handlowy, ul. Traugutta	7 357	"
Pawilon handlowy, Osiedle 1 Maja	1 540	"
Ujęcie wody Soln III	5 430	"
Przychodnia międzyszkolowa	4 040	"
Rozbudowa dróg i chodników	5 800	"
Stad opałowy w mieście	2 500	"
Kolektor sanitarny	16 300	"
Sieć ciepłownicza do pawilonu handlow.	1 700	"

1/ Kooperacje z innymi zakładami

Bielski Okręg Przemysłowy - dostarczanie półfabrykatów

i detali do produkcji. Odbiorcami głównymi są :

Zakłady Metali Lekkich Kęty

Fabryka Samochodów Małolitrażowych Bielsko-Biała

Budoplast Bielsko

Polam Bielsko

Polisport Bielsko

Fabryka Akumulatorów Bielsko

Bielska Fabryka Armat

Zespół Cieszyń

Fabryka Silników Andrychów

Spółdzielnia Pracy Elektrogrzejnik Dielesto

Górnoląski Okręg Przemysłowy - większe powiązania branżowe,
dostawy surowców nieżelaznych cynku i ołowiu.

Walcownia Metali Łabedy - kooperacja w produkcji taśm ze srebra

Kablownie Czechowice i Będzin - dostarczanie prasówki miedzi-
noej,

Huty "Silesia" Rybnik i Mysłów - blachy aluminiowe do produk-
cji noży.

Fabryka Samochodów Małolitrażowych - Zakład nr 8

a/ Nazwa zakładu

Nazwę tę przyjął zakład od 1 stycznia 1972 roku, kiedy
to wszedł w skład Fabryki Samochodów Małolitrażowych w Dielesta-
Białej i rozpoczął obrot rowerów produkcję części samochodowych.
Poprzednia nazwa zakładu brzmiała : Zjednoczone Zakłady Rowerowe.
Zakład wchodził w skład przedsiębiorstwa wielozakładowego z sie-
dziścią dyrektora w Bydgoszczy. Obecnie zakład czechowicki jest
drugim obrot Bydgoszczy producentem rowerów w kraju. Produkuje
rowery dziecięce, młodzieżowe i turystyczne składane.

b/ Powojenny rozwój zakładu

Odbudowa zakładu po wyzwoleniu trwała do końca 1946 roku.
Formalne przejęcie zakładu na rzecz państwa nastąpiło dnia 7
stycznia 1949 roku.
W latach 1945 - 46 zakład produkował rowery dla dorosłych, szpry-
chy i nakrętki szprych jako jedyny producent w kraju oraz szero-
ki asortyment części zamiennych rowerowych.

W roku 1948 wykonano pierwsze prototypy motocykla w kraju dla którego zakład wyprodukował ramy, błotniki, obrotosy, szprychy i nakrętki szprych. Produkcja części motocyklowych rozszerzona została z biegiem lat na więcej typów motocykli.

W 1947 roku uruchomiono Przemysłową Szkołę Zawodową. Pierwsze roczniki absolwentów szkoły stanowią do dziś podstawową kadrę zarządców i warsztatu remontowego.

W ramach specjalizacji od roku 1948 rozpoczęto dostawy kooperacyjnej dla zakładu w Bydgoszczy zaprzestając równocześnie produkcji rowerów dla dorosłych. Początki lat pięćdziesiątych przyniosły nowe asortymenty produkcji jak : pompa motocyklowa i samochodowa oraz rower dziecięcy. Produkcję rowerów dziecięcych uruchomiono w 1954 roku wynikiem 2 000 sztuk. Pierwsze rowery były lakierowane na czarno i o ubogim wyposażeniu.

W latach 1950 do 1965 produkowano części do pojazdów jednośladowych wyposażonych w silniki spalinowe. W tym okresie zakład był jedynym producentem w kraju nie tylko szprych i nakrętek szprych lecz również obrotosy i błotników do krajowych motocykli SIL, WPM, WSK, Junak i motorowerów Ryś, Żak i Komar.

Produkcja rowerów wzrastała nie tylko ilościowo ale i jakościowo. Wprowadzono kolorowe lakiery i lepsze wyposażenie /hamulce, lampy, bagażniki/ początkowo na konkretne zamówienia eksportowe, a później na rynek wewnętrzny. W roku 1963 produkowano dwa zasadnicze typy rowerów : "Żabka" z piastą wolnobiegową i "Dobro" z piastą ostrobiegową. W latach 1964 - 65 przeprowadzono rekonstrukcję i modernizację rowerów dziecięcych w wyniku której obniżono wagę, unifikowano niektóre podzespoły, poprawiono estetykę i lepiej przystosowano rowery do warunków fizycznych dzieci.

W 1966 roku przejęto z zakładu w Bydgoszczy produkcję rowerów młodzieżowych i uruchomiono szereg nowych typów odpowiadających aktualnym tendencjom rynkowym.

W roku 1970 uruchomiono produkcję rowerów składanych, początkowo młodzieżowego typu "Pelikan", a od 1973 roku roweru turystycznego typu "Flaming".

W końcu lat sześćdziesiątych zarysowała się w zakładzie konieczność wyprofilowania produkcji. Zakład produkował wówczas części rowerowe, motorowerowe i motocyklowe nie związane z wyrobem finalnym - rowerami oraz ze specjalizacją krajową produkcji szprych i nakrętek szprych. Pociągało to za sobą różnorodność procesów technologicznych, duży asortyment surowców oraz absorpcję powierzchni magazynowo-produkcyjnej, potrzebnej do rozszerzenia produkcji rowerów. Było to również niekorzystne dla gospodarki narodowej ze względu na coraz większe potrzeby transportowe.

Z obliczeń zakładu wynikało, że przekazanie produkcji obręczy i błotników innym zakładom zwolni w skali rocznej 200 wagonów kolejowych. Starania zakładu przyniosły oczekiwany skutek i w roku 1971 zapadły decyzje w sprawie przekazania produkcji omawianych wyżej asortymentów. Nieoczekiwanie nastąpiły dalsze zmiany, bo jak już wspomniano z dniem 1 stycznia 1972 roku zakład wszedł w skład PSM w Bielsku-Białej. Już w roku 1972 produkcja samochodowa stanowiła 13 % wartości produkcji zakładu, a w roku 1974 38,7 %. Obok rowerów rozpoczęto produkcję części do samochodów "Fiat 126 p" i "Syrena".

Produkcję zakładu na przestrzeni lat przedstawia poniższa tabela:

	1961	1965	1970	1973	1979
Prod. glob. mln. zł.	118,4	162,8	248,3	336,1	499,0
Prod. ogół. ton	4 464,5	5045,4	5724,4	5972,5	5815,6

	1961	1965	1970	1973	1979
W tym row. ton	897,7	1597,0	2250,6	3309,0	4173,6
ogółem row. "	2113,9	1593,9	1465,9	1374,0	838,4
" motor. ton	230,0	343,7	469,1	267,9	195,8
" motocykl. "	1102,2	1337,6	1241,6	168,8	163,9
" samoch. "	119,7	173,2	297,2	352,8	468,3
Rowery og. szt.	85 260	148 726	203 069	288 964	342 215
w tym dzieło. "	85 260	148 726	133 761	169 369	231 996
" młodz. "	-	-	69 308	94 984	-
" skład. "	-	-	-	24 611	110 217
Eksport "	29 671	27 024	60 840	122 186	132 763

c/ Eksport

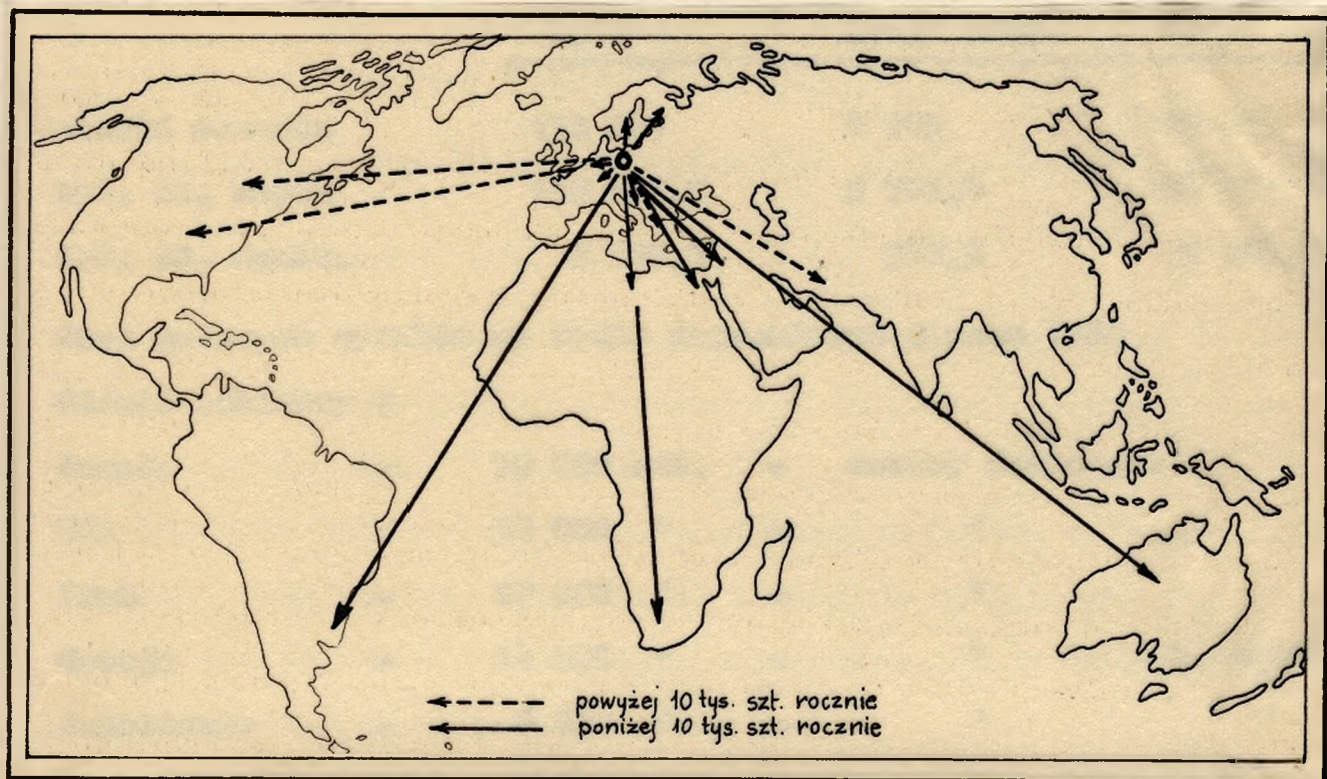
Od szeregu lat zakład eksportuje swoje wyroby. Eksport zapoczątkowano w roku 1948. Pierwszym artykułem eksportowanym były szprychy i nakrętki szprych rowerowo i motocyklowe. W latach sześćdziesiątych eksport ten ograniczono i później zaniechano z uwagi na dużą materiałochłonność i brak zdolności produkcyjnych.

Poszukiwanym artykułem eksportowym szybko stały się rowery dziecięce. Wysłankę rowerów na eksport rozpoczęto w 1956 roku w ilości 2 tys. szt. do Finlandii i Holandii. W latach następnych produkcja eksportowa szybko warstawała osiagając w roku 1

1960	-	18 958 szt.
1964	-	58 897 "
1970	-	60 840 "

Rowery były i są eksportowane do szeregu krajów na wszystkich kontynentach, między innymi : Stany Zjednoczone, Kanada, Kuba,

Urugwaj, Australia, Iran, Irak, Syria, Liban, Turecja, Kuwejt, Tunezja, Sudan, Algieria, Maroko, Republika Południowej Afryki, Finlandia, Grecja, Jugosławia, Bułgaria, Szwecja, Wielka Brytania, Islandia, Norwegia, Dania.

KIERUNKI EKSPORTU ROWERÓW

Okolo 85 % produkcji eksportowej kieruje się do krajów kapitalistycznych, eksportu dokonuje się za pośrednictwem Przedsiębiorstwa Handlu Zagranicznego "Uniwersal".

Szybki rozwój eksportu był skutkiem popularności wyrobów zakładu uzyskanej w świecie poprzez :

- walory jakościowe,
- estetykę rowerów,
- terminowość wywiązania się z zawartych kontraktów,
- stosowanie się do wymagań nabywców w zakresie szerokości gary izolarytyki, wyposażenia i typowania rowerów.

Obecne zapotrzebowanie eksportowe na rowery przekracza możliwości produkcyjne zakładu.

Wartość produkcji rowerowej na eksport w roku 1980 - sprzedaż rowerów dziecięcych, młodzieżowych oraz części rowerowych :

	ogółem	kraje socj.	kraje kapitał.
sztuki rowerów	130 097	4 783	125 314
tyś. zł. zbytu	159 885,5	5 701,4	154 184,1
tyś. zł. dewiz.	9 112,3	243,5	8 868,8

Zbyt gotowych wyrobów na rynku zagranicznym w roku 1980

Główni odbiorcy :

Kanada	-	39 000 szt.	-	rowery dziecięce
USA	-	38 000 "	-	"
Iran	-	17 000 "	-	"
Grecja	-	14 000 "	-	" i młodzież.
Jugosławia	-	6 800 "	-	"
Holandia	-	5 000 "	"	"
Finlandia	-	5 000 "	"	"
Libia	-	5 000 "	-	"
Szwecja	-	2 000 "	-	"
RFN	-	3 500 "	-	"
Syria	-	1 500 "	-	"
Egipt	-	1 500 "	-	"
Inne	-	1 700 "	-	"

Ponadto wysyła się części rowerowe w ramach serwisów gwarancyjnych w wysokości 0,7 % od wartości wg cen zbytu dla Kanady i USA, dla reszty odbiorców w wysokości 0,4 %.

d/ Zbyt gotowych wyrobów na rynek krajowy.

- 1/. Sprzedaż rowerów składanych oraz rowerów dziecięcych dla Wojewódzkich Przedsiębiorstw Handlu Wewnętrznego oraz Wojewódzkich Związków Spółdzielni Rolniczych,
 - 2/. Sprzedaż części rowerowych dla WPHW.
 - 3/. Sprzedaż części samochodowych, motorowerowych i motocyklowych dla Przedsiębiorstwa Państwowego Polmoszyt.
 - 4/. Sprzedaż części dla kooperantów /ZR "Pródka-Romet" Bydgoszcz/.
- e/ Ważniejsze inwestycje zakładu.

Rok 1949 - wybudowanie nowego magazynu z boconią kolejową. Rok 1959 - oddanie do eksploatacji nowej hali produkcyjnej nr 4, o powierzchni 2 200 m².

W następnych latach rozpoczęto planowaną rozbudowę i modernizację zakładu. Były to dwie pięcioletki : 1961 do 1965 i 1966 do 1970.

Koszty inwestycji w wymienionych okresach wyniosły 68 mln zł.

W ramach zadań inwestycyjnych dokonano :

- wymiany parku maszynowego do produkcji szprych i nakrętek szprych na nowoczesne automaty produkcji HRO i RPN,
- wyburzono starą halę produkcyjną w miejscu, której zlokalizowano lakiernię i galvanizernię również wyposażone w nowoczesne agregaty i kabiny lakiernicze oraz automaty galvanizerskie,
- zmodernizowane oświetlenie i klimatyzację pomieszczeń,
- oddano do użytku kolejną halę wraz z zapleczem socjalnym.

f/ Osiągnięcia techniczne zakładu.

Choć zakład nie posiada biura konstrukcyjnego, ma stosunkowo małą obsadę pracowników z średnim i wyższym wykształ-

ocenia techniczną, a mimo to długoletnie praktyki pracowników wypracowały wiele nowych rozwiązań technologicznych i racjonalizatorskich. Oto niektóre z nich :

- uruchomienie produkcji nowych profili obręczy i błotników do pojazdów jednośladowych,
- opracowanie w 1954 roku produkcji antyimportowej galwanizowanych obręczy do rowerów wysokich,
- zastosowanie w obróbce galwanicznej wyblaszaczki produkcji krajowej w kąpielach niklowych i miedziowych,
- zastosowanie w produkcji rowerowej nowoczesnych technologii jak: lutowanie indukcyjne, spawanie w osłonie CO_2 i zgrzewanie tarciowe.

g/ Zatrudnienie

Liczebność załogi w okresie powojennym kształtowała się następująco :

Lata	1945 - 130 osób
	1946 - 272 "
	1950 - 411 "
	1955 - 371 "
	1960 - 684 "
	1965 - 834 "
1970	1970 - 987 "
	1975 - 1220 "
	1980 - "

Trzon załogi stanowili pracownicy zatrudnieni przed wojną i w czasie okupacji. Nową grupę stanowią pracownicy - absol-

wencji przyzakładowej szkoły zawodowej. O przywiązaniu załogi do zakładu świadczy fakt, że ponad 400 pracowników ma wyższy staż pracy niż 10 lat, a ponad 100 pracowników jest jubilatami długoletniej pracy w zakładzie.

Cechą charakterystyczną jest stosunkowo duży i ciągle rosnący udział kobiet w ogólnej liczbie zatrudnionych. I tak:

w roku 1946 kobiety stanowiły 37 % załogi

1955	"	"	42 %	"
1965	"	"	46 %	"
1974	"	"	52 %	"
1980	"	"	"	"

Powojenną kadrę techniczną stanowili głównie wysoko wykwalifikowani rzemieślnicy o długoletnim stażu. W 1950 roku zakład zatrudniał 4 osoby z wyższym wykształceniem, a w późniejszych latach kadra techniczna z wyższym wykształceniem zaczęła wrosnąć, gdy uruchomiono zostali Filia Politechniki Śląskiej w Bielsku-Białej i możliwość studiowania w systemie wieczorowym i zaocznym.

b/ Sprawy socjalno-bytowe.

Ważniejsze osiągnięcia w tym zakresie :

- 1/ Wybudowanie 2 zakładowych domów mieszkalnych o 6 mieszkańach /1958/
- 2/ Oddanie do użytku załogi części socjalnej w nowej hali - szatnie, natryski - dla 400 osób /1959/
- 3/ Oddanie trzeciego domu mieszkalnego z 3 mieszkaniami /1961/
- 4/ Zakupienie autobusu /1959/
- 5/ Zakup i oddanie do użytku własnego domu wczasowego w Glucholazach /1967/

- 6/ Uruchomienie kuchen w Zakopanem i nad morzem.
- 7/ Uruchomienie Ośrodka wypoczynku letniskowego w Szklnej Porębie i nad zalewem w Trencznej.
- 8/ Coroczne organizowanie kolonii letnich przebiegające dla około 120 dzieci.

Południowe Zakłady Przemysłu Elektrotechnicznego "Polim-Kontakt"

a/ Zmiany nazw zakładu.

W latach od 1945 do 1947 - Pod Zarządem Państwowym Spółka Alcoyjna Przemysłu Elektrycznego "Czechowice" w Czechowicach.

W 1948 do 1950 - Zakłady Wytwórcze Sprzętu Instalacyjnego, Przedsiębiorstwo Państwowe Wyodrębnione Zakład A-43 w Czechowicach.

W 1951 do 1958 - Czechowickie Zakłady Wytwórcze Sprzętu Instalacyjnego Przedsiębiorstwo Państwowe Wyodrębnione Zakład A-15 w Czechowicach k/Dziadziom.

1959 do 1973 - Fabryka Sprzętu Elektrotechnicznego "KONTAKT" w Czechowicach - Dziadziomach.

W 1973 roku utworzone zostało wielozakładowe przedsiębiorstwo pod nazwą Południowe Zakłady Przemysłu Elektrotechnicznego, w skład którego weszły : jako wiodący - Zakład w Czechowicach - Dziadziomach oraz Zakład Nr 2 w Katowicach-Kostuchnie, Zakład Nr 3 w Myszkowicach, Zakład Nr 4 w Wierbowie k/Olkusza i od 1980 roku Zakład Nr 5 w Przemyslu /poprzednio oddział zamiejscowy/.

b/ Odbudowa zakładu, lata 1945 do 1949

Działania frontowe spowodowały znaczne uszkodzenia budynków i hal fabrycznych, z których okupant zdążył wywieźć część

urządzeń. 17 lutego 1945 roku odbyło się pierwsze zebranie załogi i przystąpiono do porządkowania zakładu. Już w maju 1945 roku została uruchomiona pierwsza produkcja.

Produkowano wówczas :

- oprawki gwintowane w obudowie metalowej i ceramicznej,
- wyłączniki pokrętno,
- gniazda wtyczkowe i bezpiecznikowe.

Suroweo jakimś dysponowano na początku to zapasy uzupełniano dostawami z pobliskiej walcowni i hut województwa katowickiego. Występowały trudności w zakresie bakelitu i porcelany technicznej. Od 1946 roku sprowadzano proszek bakelitowy z ZSRR, a kaolin z Czechosłowacji.

W roku 1946 odbudowano spalony w czasie działań frontowych magazyn wyrobów gotowych i komin o wysokości 15 m. Pod koniec tego roku zakład produkował około 110 asortymentów wyrobów, będąc jedynym producentem w kraju trzonków typu gwintowego i bagnotowego. W 1948 roku uruchomiono produkcję bezpiecznika automatycznego. Produkcja i zatrudnienie w omawianym okresie przedstawiała się następująco :

L a t a	O s ó b	Prod. w tys. zł. Inicjacja.
1945	175	0,757
1946	322	2,013
1947	414	3,521
1948	760	4,250
1949	870	5,531

Od roku 1946 do 1949 zatrudnienie i produkcja wzrosły 2,7 krotnie.

o/ Rozbudowa zakładu - lata 1950 - 1970

Plan 6-letni objął rozbudowę zakładu i modernizację parku maszynowego. Dalszy plan rozbudowy zakładu przewidziany na lata 1969 do 1975 opiewał na ogólną sumę 370 mln. zł.

Po roku 1960 wprowadzono w sprzęcie elektrotechnicznym obowiązki oznaczania wyrobów. W 1970 roku 30 % wyrobów objętych obowiązkiem oznaczania uzyskało uprawnienia do znaku jakości. Szybko zmieniały się asortymenty produkcji. W okresie od 1950 - 1955 uruchomiono 79 nowych wyrobów, m.in. złącza wielostykowe, dalsze typy wyłączników i przełączników. Program produkcyjny 1955 roku obejmował około 400 pozycji, a w następnych latach do 1960 wprowadzono do produkcji 76 pozycji.

Były wśród nich : latarka kieszonkowa akumulatorowa oraz dalsze typy poprzednich wyrobów. Równocześnie wyeliminowano produkty przestarzałe. Kolejne lata 1961 do 1965 wzbogaciły się o 43 pozycje nowych wyrobów, głównym z nich był regulator obrotów do maszyn do szycia. Do roku 1970 przybyło 91 nowych wyrobów w tym 45 produktów wg licencji. Należały do nich : oprawki, wyłączniki i przełączniki różnego typu, zapalniczki do gazu, zmodernizowane gałazda bezpiecznikowa, złącza wielostykowe, lampki sygnalizacyjne, zespół kierunkowskazu rowerowego. Od 1969 roku uwaga zakładu skoncentrowana była na :

- nowoczesności produkcji,
- uruchamianiu nowych wyrobów poszukiwanych na rynkach krajowych i zagranicznych,
- wzroście wydajności pracy.

Produkcja i zatrudnienie w/w okresie :

L a t a	O s ó b	Prod. w tys. zł. por.
1950	1 040	6 255
1955	1 195	11 646
1960	1 161	104 488
1965	1 278	170 829
1970	1 583	312 740

Zatrudnienie wzrosło o 65 %, a produkcja o 50 krotnie.

Wzrasta również powierzchnia zabudowań przemysłowych. Przed I wojną światową wybudowano budynek A. Do roku 1921 wybudowano kotłownię, kuźnię, piętrowy budynek B przylegający do budynku A. W roku 1935 wybudowano obiekt przeznaczony na galwanizernię i narzędziownię na parterze, a na piętrze na montaż i stację prób dla liczników elektrycznych.

W 1937 roku wybudowano magazyn nowych wyrobów i ekspedycję, a w 1938 roku budynek parterowy na biura z planicami na cele socjalne dla załogi. W latach 1945 do 1949 przedłużono budynek A, rozbudowano budynek przeznaczony na cele socjalne, świetlicę i garaże. Do roku 1954 dobudowano II piętro do budynku A, rozbudowano budynek C z przeznaczeniem na magazyn surowców, wyrobów gotowych, narzędziownię i automaty. Wybudowano nowy biurowiec oraz barakowe pomieszczenia magazynowe.

W latach 1955 do 1959 wybudowano magazyn smarów i materiałów pędnych oraz magazyn porcelany przeznaczony później na halę produkcyjną. Do 1964 roku wybudowano halę F na bakolitownię i odlownię., a od 1965 do 1970 wybudowano podstację "Trafo", do-

budowano rozdzielnię wysokiego napięcia, urządzenia dźwigowe oraz wagę wozową.

Rozwój powierzchni zabudowań przemysłowych od początków istnienia zakładu :

L a t a	Tys. m ²
1899	0,5
1921	1,7
1930	1,7
1939	2,0
1945	6,6
1950	12,1
1955	13,3
1960	14,6
1965	16,5
1970	16,5

Rozwijało się również, lecz nie w takim tempie, budownictwo mieszkaniowe i socjalne. W latach 1921, 1923 wybudowano dwa budynki mieszkalne, w 1955 - jeden II piętrowy budynek mieszkalny, w 1960 - dwa II piętrowe budynki mieszkalne i pawilon sportowy.

W 1965 roku adaptowano i przebudowano obiekt wczasowo - kolonijny w Wilele.

Rozwój powierzchni zakładowych zabudowań mieszkalnych :

L a t a	Tys. m ²
do 1950	0,8
1955	1,5

1	2
1960	3,8
1965	4,5
1970	4,5

d/ Działalność zakładu w latach 1970 do 1980

- Produkcja, zbył gotowych wyrobów.

L a t a	Prod. w mln. zł.	w tym eksportu
1970	204	3
1975	372,1	102,8
1980	625,3	75,4

Zagraniczne rynki zbytu to Austria, Rumunia, RFN, Jugosławia, Egipt, Iran, ZSRR. Główny produkt eksportu stanowią bezpłoczniki autometryczne, które od roku 1973 produkowane są w kooperacji z koncernem BDC z RFN. Ponadto eksportuje się wyłączniki z regulatorom napięcia różnego typu oraz w okolicy całego przedsiębiorstwa oprawy oświetleniowe, żyrandole, kinkiety, świeczniki stylizowane itp. Zbytem gotowych wyrobów na kraj zajmuje się Centrala Handlowa Elektroprzet w Warszawie.

- Zaopatrzenie w surowce i urządzenia.

Zakład bazuje przede wszystkim na surowcach krajowych. Są to :

- taśmy i pręty mosiężne, stalowe, z brązu, miedzi, aluminium do odlewów detali sprzętu elektrotechnicznego,
- srebro do pokryć galwanicznych detali,
- bogata gama tworzyw sztucznych /głównie krajowe, w małych ilościach z importu/.

- porcelana do wyrobu bezpieczników topilowych i detali sprzętu elektrotechnicznego,

Wyposażenie zakładu stanowi nowoczesny park maszynowy w dużej części z importu, głównie z RFN, Szwajcarii i Włoch.

c/ Zatrudnienie

Lata	1975	1980
Całe przeds.	4 705	4 196
w tym: kobiet	2 620	2 212
Zakład Cz.-Dz.	1 572	1 412
w tym: kobiet	878	679

Od roku 1975 nastąpił spadek produkcji o 7,5 % a zatrudnienie o 22,6 %.

d/ Kooperacja

Kooperacja odbywa się między zakładami przedsiębiorstwa oraz zakładami wchodzącymi w skład Zjednoczenia "POLAN" głównie w zakresie narzędzi, odlewów z metali kolorowych, detali z drewna do wyrobu opraw oświetleniowych.

Z Górnośląskim Okręgiem Przemysłowym łączy zakład dostawa surowców z śląskich hut, z Bielskim Okręgiem Przemysłowym - Zakład "Polan" Bielsko-Dział.

Śląska Fabryka Kabli

Drugim zakładem przemysłu elektrotechnicznego w Czocho-wicach-Dziędzicach jest Śląska Fabryka Kabli. Oto krótkie charakterystyka zakładu :

Do roku 1958 zakład nosił nazwę Śląskie Zakłady Wytwór-

oze Materiałów Elektrotechnicznych - K5, a od tego roku został przemianowany na Śląską Fabrykę Kabli Czechowice - Dziedzice. Bezpośrednio po wyzwoleniu Czechowice-Dziedzice Fabryka jako pierwsza w okolicy zaczęła wytwarzać na potrzeby wojska polowy kabel telefoniczny o długości 20 km dziennie oraz sznury telefoniczne. Zatrudniano wówczas 40 pracowników. Produkcja szybko wzrastała. W czerwcu 1945 roku wyprodukowano pierwszą partię rurki izolacyjnych, które przekazano w darze odbudowującej się Warszawie. W końcu 1945 roku zatrudniano już 180 pracowników, a do końca 1946 zatrudnienie wzrosło do 320. Produkcja przekroczyła w tym czasie wartość przedwojenną.

Zakład w Czechowicach-Dziedzicach został wybrany na rozwojowy zakład w zakresie produkcji drutów emaliowanych. W związku z tym w roku 1948 wybudowano dużą cięgarnię miedzi oraz halę emaliarnią, rozbudowaną następnie w latach 1954 - 1956.

W latach tych zostały zainstalowane cięgarki i piece emalierskie ośpéciowo własnej produkcji, a przeważnie importowane z NRD, Węgier i RFN. Do emaliarni tej zostały przeniesione resztki maszyn emalierskich z Koblowni w Opatowie oraz zlikwidowana w roku 1948 fabryka drutów emaliowanych "Proton" w Będzinie.

Emaliarnia w Czechowicach-Dziedzicach produkowała kilkanaście więcej od starej emaliarni w Krakowskiej Fabryce Kabli i trzymała palną pierwszeństwa 1960 roku, kiedy to przewyższyła ją nowa emaliarnia w Legnicy.

Czechowicka Fabryka traktowana jest również jako zakład tzw. galanterii kablowej - wszelkiego rodzaju cienkich, drobnych, precyzyjnych przewodów. Dlatego został znacznie rozbudowany w niej dział przewodów i drutów schematowych, przewodów lakierowanych oraz sznurów telefonicznych.

W roku 1959 została zlikwidowana produkcja rurek izolacyjnych pianczowych, którą przeniesiono do Kętrzyna.

W roku 1960 uruchomiono eksperymentalną produkcję cienkich drutów oporowych z półfabrykatów dostarczanych przez hutę "Dąbldon".

W 1963 roku rozpoczęto produkcję drutów konstantanowych, a w roku 1964 drutów konstantanowych emaliowanych oraz produkcję drutów miedzianych prostokątnych emaliowanych.

Do ważniejszych inwestycji zakładu należą :

1948 - odbudowa spalonego domu przylegającego do terenów fabrycznych z przeznaczeniem na świetlicę, stołówkę i częściowo na pomieszczenia biurowe :

1951 - wybudowanie nowej portierni

1952 - wybudowanie wydzielu Głównego Mechanizmu z pomieszczeniami biurowymi, szatnią, łazienką,

1957 - wybudowanie nowej kotłowni produkującej parę do celów technologicznych i na ogrzewanie.

Obraz produkcji i zatrudnienia w okresie powojennym daje nam poniższe zestawienie :

Lata	prod. w tonach	zatrudn.-osób
1947	2003	263
1949	2538	387
1955	2770	1 207
1960	4790	1 170
1965	5525	1 039
1970	7700	1 075

Jak wynika z tego zestawienia produkcja wzrastała systematycznie, natomiast w zatrudnieniu występowały niewielkie wahania.

Czechowickie Zakłady Przemysłu Zapalozanego

W okresie działań wojennych zakład nie został specjalnie zmniejszony i zaraz po wyzwoleniu przystąpił do produkcji.

Do roku 1958 brak danych o produkcji i zatrudnieniu / w zakładzie nie prowadzi się kroniki/.

W latach 1958 - 1962 stan produkcji i zatrudnienia przedstawiał się następująco :

Lata	prod. w skrzyniach	eksp. w skrz.	zatrudn.
1958	105 803	7 512	620
1959	106 940	7 474	627
1960	110 006	7 208	653
1961	104 439	11 443	660
1962	104 746	20 698	672

/jedna skrzynia zmortualizowana to 24 tys. zapalek/.

W tym czasie produkcja zakładu czechowickiego stanowiła około 33 % ogólnej produkcji zapalek w Polsce. Należy podkreślić również, że jako jedyna fabryka w Polsce produkowała zapalki na eksport. Zapalki eksportowano wówczas do 15 krajów, głównie do : Kanady, Anglii, Holandii, NMF, Islandii, Arabii Saudyjskiej, Meksyku, Liberii, Konga.

Zużycie roczne drewna wynosiło około 15 tys. m³, z czego 55 % wchodziło do wyrobu zapalek, a 45 % to odpady, które wykorzystano były do produkcji płyt budowlanych typu "Bipan" oraz do produkcji wolny drzewnej.

Proces produkcyjny od łobowania drzewa po paczkowanie zapalek był całkowicie zmechanizowany.

Zalozę stanowiła głównie miejscowa sila robocza - na 662 zatrudnionych w 1963 roku tylko 171 osób dojeżdżało do zakładu i także

to byli pracownicy z okolicznych wsi. Kobiety stanowiły 70 % załogi.

Od roku 1976 nastąpiły duże zmiany w działalności zakładu. Została przeprowadzona modernizacja urządzeń - wymieniono park maszynowy oparty na nowoczesnych urządzeniach importowanych ze Szwecji i RFN. Wstrzymano eksport w związku ze zmianą opakowań zapalók z drewnianych na tekturowe. Nowe opakowania nie spełniały wymagań wobec zagranicznych kontrahentów. Ciężkością było tu przytoczenie fragmentu zamówienia eksportowego do Moskwy z roku 1963 dotyczącego warunków technicznych wyrobu :

"W związku z zamówieniem CRZ Paged z dnia 4.1.1963 rok oznaczonym jako transakcja Nr 33300853 - Zjednoczenie zleca Zakładowi wykonanie 200 sztuk a 50 grosów zapalók eksportowych dla Moskwy, odpowiadających 360 sztukom znormalizowanym.

Warunki techniczne :

Patyczki - z wybranego drewna osikowego, w naturalnym możliwie jednolitym kolorze.

Lobki - ciemnobrązowe.

Zapłon - ozuby, lecz nie wybuchowy.

Pudełka - z drewna osikowego, format 3/4, wymiar 52 x 36 x 18 oklejane papierem fioletowym.

Potarka - ciemnobrązowa.

Zawartość pudełek - przeciętnie 60 szt. zapalók w pudełku, tolerancja dla przeciętnej $\pm$ 3 k.

Etykieta - "Juabo" - w trzech wymiarach, z cyfrą 60, bez napisu "Made in Poland".

Opakowanie - 12 x 12 x 50, dwumastki i grosy w zielonym papierze pakowym, 50 grosów w szarym drewnianym wykładanej p o d w ó j n y m papie-

roci szkolnym i wzmacnionej bodźcami.

Znakowanie i numeracja szczytów....".

Zaprzestano również wyrobu płyt "Bipon" i wolny drzewnej.

W roku 1979 wprowadzono do produkcji upominkowe zestawy zapalek 4 - pudełkowe i 8 - pudełkowe wykonywane w systemie pracy nakładowej.

Krajowymi odbiorcami zapalek są oddziały przedsiębiorstwa "Łuch" i spółdzielnie VSS.

Produkcja w latach 1976 - 1980 :

Lata	produkcja w szczytach	wart. wg cen zbytu w tys. zł
1976	121 013	152 931
1977	160 675	200 505
1978	136 720	170 217
1979	147 365	269 165
1980	149 323	522 217 /zrealizowana cen/

Zatrudnienie :

Lata	ilość zatrudnionych	w tym: kobiet
1976	583	391
1977	542	382
1978	482	310
1979	442	286
1980	433	273

Z powyższych danych wynika, że zakład przeżywa silny spadek zatrudnienia. Przyczyną jest stosunkowo niski zarobek w tej branży w porównaniu z innymi zakładami na terenie miasta.

Zatrudnia się dorywczo więźniów, gdyż zakład posiada większe możliwości produkcyjne.

Ogólnie przecież wiadomo, że odczuwa się brak zapalek na rynku krajowym. Świadczą o tym wywieszki na kioskach "Ruchu", a świeże dostawy tworzą natychmiast długie kolejki i pudła znikają co do jednego.

Podsumowując charakterystykę zakładu, warto przytoczyć fragmenty artykułu z prasy pt. "Dłaczego brak zapalek" /S. Rubin, Dziennik Zachodni, marzec 1981 /, gdzie wypowiada się osobiście Dyrektor zakładu :

"Aż się wierzyć nie chce! Będziemy importować zapalki !
.... Produkcja zapalek nie stanowi żadnej filozofii. Po prostu wytwórnie nie nadążają, a handel woła woła - jeszcze! W skali kraju różnice między możliwościami przemysłu, a zamówieniami handlu liczone są na ten rok w granicach 30 - 40 tys. sztuk zapalek /w jednej sztuce mieści się 5 tys. pudełek/... Żaden inny kraj nie zużywa tyle zapalek, co Polska. Statystyczny obywatel spala rocznie 60 pudełek.... Przyczyny tak wysokiego spożycia są proste : palimy oraz więcej papierosów, tymczasem w sklepach brakuje porządných, tanich zapalniczek. Nie uświadczy się również nigdzie typowych iskrowników do zapalenia gazu w kuchonkach. Używamy więc zapalek w stopniu wprost nieograniczonym. Nie dziwnego zatem, że przemysł osiągnął granicę możliwości wytwórczych.

Fabryk zapalek mamy u Polse 5, ale nie dorównują one sobie nawzajem. W 1980 roku tylko zakład w Czechowicach zrealizował plan sprzedaży w kwocie ponad 4,5 mln. zł...."

"Zapalczarnia" w Czechowicach jest potentatem w branży i ona głównie bierze na siebie ciężar zaopatrzenia rynku...

Z czechowickich zapalek korzystają mieszkańcy 18 województw

a zakład zaspokaja 28,3 % potrzeb całego rynku... Dyrektor przekazuje, że zakłady /w większości kobiece/ pracują normalnie, maszyny przekraczają gwarantowaną wielkość wytwórczo, większych kłopotów z materiałami i surowcami nie notuje się. Nlewo to zapasów nie ma. Magazyny wyrobów gotowych stoją całkowiście puste. Samochody odbierają jeszcze "gorące" zapalniczki uprost z taśm i natychmiast rozwożą "w Polskę".... Import powinien być jużym wyjątkiem. "Zapalnicznice" w Czechowicach i Ślancie powinny uzupełnić II zmianę i wprowadzić trzecio, czyli powinny zatrudnić około 100 osób. Skąd wziąć ludzi, skoro nikt nie marzy o tym, by pracować w fabrykach, gdzie płacą gorzej niż w innych?... W jednostce, gdzie większość stanowią kobiety, porozumienie gdańskie z sierpnia 1980 roku nie przewiduje tworzenia trzecich zmian. W ten sposób zamyka się koło czechowickich kłopotów

Czechowickie Zakłady Materiałów Opatrunkowych.

a/ Rys historyczny zakładu

Zakład istnieje od 1923 roku - początkowo jako młyn, przekształcony z kolei w fabrykę środków opatrunkowych - cały czas w posiadaniu prywatnym.

Do wybuchu wojny 1939 roku zakład istniał pod nazwą Polska Fabryka Środków Opatrunkowych "Polfa" w Czechowicach.

W czasie okupacji zakład pozostał w rękach niemieckich i produkował również środki opatrunkowe.

W 1945 roku przejęty pod zarząd państwowy należał do 1949 roku do Dyrekcji Przemysłu Nieżelaznego w Katowicach.

W 1949 roku zakład przeszedł na własność Skarbu Państwa i podlegał Dyrekcji Przemysłu Miejsowego w Gliwicach.

Z dniem 1.IV.1951 roku podporządkowany został Wojewódzkiemu Zarządowi Przemysłu Terenowego w Katowicach, a od 1.VI.1951 roku przekazany został Zakładowi Produkcji Materiałów Opatrunkowych w Warszawie.

Na mocy zarządzenia Ministra Przemysłu Łódzkiego z dniem 1.VII. 1952 roku powołane zostało przedsiębiorstwo pod nazwą Bielskie Zakłady Materiałów Opatrunkowych podległe początkowo Zjednoczeniu Przemysłu Konfekcji Technicznej, a następnie Zjednoczeniu Przemysłu Filcowego i Tkanin Technicznych w Łodzi.

Z dniem 30.VI.1976 roku w związku z podziałem administracyjnym Kraju zmieniono nazwę na - Czechowickie Zakłady Materiałów Opatrunkowych w Czechowicach - Dziedziicach.

Produkcja i surowce.

Przedmiotem działalności zakładu jest produkcja środków opatrunkowych przeznaczonych na zaopatrzenie rynku krajowego, leonictwa zamkniętego, i na cele zaopatrzeniowe. Do produkcji środków opatrunkowych przeznaczonych na rynek krajowy zaliczana jest :

- wata oczna
- wata opatrunkowa
- wata operacyjna
- wata kosmetyczna
- wata kosmetyczno-higieniczna

Na cele zaopatrzeniowe produkowana jest :

- wata optyczna
- wata filtracyjna

- wata w wałkach

Podstawowymi surowcami stosowanymi do produkcji wspomnianych asortymentów są:

- bawełna
- wycesesy bawełniane
- włókna viskozowe - textra

Rozwój przedsiębiorstwa

W roku 1945 po wyzwoleniu zakład wznowił działalność przy stanie umaszynowania :

- 2 kotłów warzelnych o wydajności 600 kg/wiad
- 16 maszyn zgrzeblarek
- 1 kotła parowego i maszyny parowej napędowej
- 1 kadzi - płuczki ovalnej drewnianej.

Całość produkcji waty pakowana była ręcznie. Napęd maszyn przekazywany był transmisyjnie.

Rok 1949 przyniósł małą modernizację zakładu, a szczególnie oddziału bielnicznym przez przekonstruowanie kotłów warzelnych z otwieraniem dennie dolnych, co eliminowało wyrzucanie ręczne wybielanego surowca z kotłów. W tym okresie wprowadzono elektryczny, transmisyjny napęd maszyn za pomocą 1 silnika elektrycznego w zamiast za lokomobilę. Suszarkę szufladową zastąpiono na suszarkę sitową.

W latach 1952 - 1953 dokonano wymiany płuczki ovalnej drewnianej na lewintan. Dobudowano dwa niewielkie skrzydła budynku z przeznaczeniem na cele socjalne. Wybudowano także magazyn na wyroby gotowe. W latach 1956 - 1958 dokonano wymiany napędu maszyn zbiorowego na indywidualny i wprowadzono indy-

widualne osłony maszyn. W tych latach dobudowano dalszą część magazynu.

W roku 1959 wybudowano nową kotłownię z kotłem parowym o pow. ogrzewalnej 95 m² i wydajności 2 t pary/h, oraz wybudowano nowy komin z szopuchem.

W latach 1964 - 1966 dokonano głównej modernizacji i rozbudowy zakładu. Wybudowano nowy budynek produkcyjny, garaż, magazyn materiałów łatwopalnych i trafostację. Przeprowadzono modernizację starego budynku produkcyjnego. Wymieniono podstawowy park maszynowy :

- zainstalowano 6 kotłów warzelnych prototypowych,
- zainstalowano nowy park maszynowy w oddziale susząco-mieszącym,
- zainstalowano 20 nowych maszyn zgrzeblarek typu CU-2,
- zwijarki ręczne przystosowano do napędu mechanicznego,
- usprawniono mechaniczne ołacie zwijarek waty.

W wyniku tej modernizacji zakład osiągnął zdolność produkcyjną w wysokości 1 900 ton.

W roku 1973 dokonano wymiany części zgrzeblarek typu CU-2 na 10 zgrzeblarek poltrykowych typu CZ-690, do których doinstalowano składarki waty typu "Zick-Zack" produkcji austriackiej /Douda-Austria/ tworząc zmechanizowano dwa ciągi produkcyjne waty opatrunkowej w nowych opakowaniach foliowych, tworząc tym samym nowy rodzaj produkcji - waty składanej.

W roku 1975 uruchomiono nowy asortyment waty - waty kosmetycznej kulistej na urządzeniu produkcji austriackiej.

W roku 1976 do istniejących maszyn grzeblarek typu CU-2a doinstalowano 2 urządzenia typu "Zick-Zack" tworząc nowe dwa ciągi produkcyjne waty składanej. W miesiącu lipcu 1979 roku dokonano

wymiany starych kotłów warzelnych na nowe aparaty BA-6 w ilości 6 sztuk.

Wielkość produkcji i zatrudnienie

Wielkość produkcji wspomnianych środków opatrunkowych systematycznie warasta, co przedstawia niżej podane zestawienie :

Lata	produkcja w tonach	zatrudnienie
1945	26	57
1950	93	98
1955	544	112
1960	628	187
1965	922	226
1970	1 908	368
1975	2 437	314
1979	2 455	250

Perspektywy rozwoju

W związku z występującymi brakami w pełnym zaopatrzeniu rynku w watę opatrunkową oraz pogarszającą się stanem budyn-ku produkcyjnego w szczególności bielnika, jak również uregu-łowaniem spraw związanych z ochroną środowiska oraz poprawą warunków pracy - w porozumieniu ze Zjednoczeniem Przemysłu Filcowego i Tkanin Technicznych w Łodzi zlecono opracowanie dokumentacji dla rozbudowy i modernizacji przedsiębiorstwa. Opracowana dokumentacja techniczna uwzględniła momenty wydalo-nione wyżej i zakłada docelową produkcję w ilości 5 tys. ton waty rocznie.

Przy rozbudowie zaistnieje konieczność nabycia części przylo-
głego terenu, co zostało już uwzględnione w planach przestrzen-
nego zagospodarowania terenu.

Przedsiębiorstwo uzyskało również decyzję lokalizacyjną Wojewo-
dy Katowickiego na to zadanie.

"Sztuka Beskidzka"

Spółdzielnia Pracy Rękodzieła Ludowego i Artystycznego
"Sztuka Beskidzka" Cepelia w Czechowicach - Dziedzicach rozpo-
częła swą działalność w 1954 roku w oparciu o istniejącą już
od roku 1945 Fabrykę Dywanów. O rozwoju "Sztuki Beskidzkiej"
świadoczy wzrost produkcji, której wykonanie w 1963 wynosiło
13 mln zł, a obecnie sięga ponad 60 mln. zł. Nazwa Spółdzielni
"Sztuka Beskidzka" kryje w sobie treści wpływające z ukształ-
towania się w przeszłości i teraźniejszości wartości kulturo-
wych na terenie Beskidu Śląskiego i sąsiednich regionów tj.
cieszyńskiego, bielskiego, pszczyńskiego i wilanowickiego,
objętych statutową działalnością spółdzielni.

Reanimowanie i kultywowanie tradycyjnych dziedzin twórczości
ludowej odbywa się przez korzystanie z zabytków muzealnych,
znajdujących się w zbiorach etnograficznych Muzeum Okręgowego
w Bielsku-Białej, w Muzeum Górnośląskim w Bytomiu, w Muzeum
Beskidzkim w Wiśle, w Muzeum w Cieszynie, oraz z zabytków uzys-
kanych w wyniku penetracji terenu. Spółdzielnia posiada 8 zna-
ków jakości "I" na swoje wyroby, oraz znak Woolmark na dywany
ręcznie wiązane. W zakresie tkactwa ludowego spółdzielnia pro-
dukuje wyroby z tkanin w oparciu o stare wzory tekstyliów wi-
lanowickich, beskidzkich i bielskich. Tkaniny beskidzkie cna-

rakteryzują się skromną gamą kolorystyczną, opartą o naturalne kolory z wołny owczej - od czarnej poprzez brązową, szarą, krwawą do białej. Gruntematyka ich o zrytmizowanej kompozycji najczęściej pasowej, składa się z motywów geometrycznych lub zgeometryzowanych. W oparciu o nie spółdzielnia produkuje poduszki, torbki, narzuty, nakłady oraz dery bezkildzkie.

Tkanniny wilanowskie to właniane wielokolorowe paski, kratki, produkowane jako mataz bądź w formie różnych wyrobów o charakterze użytkowym, służących do dekoracji wnętrza i w formie galanterii osobistej.

Z regionu bielskiego to tkanniny i ciasty - czarne i białe pasy. Odrębną dziedzinę produkcji stanowią dywany ręcznie włazane węzłami perskimi. Głównym celem "Sztuki Beskidzkiej" w tym zakresie jest odtwarzanie zabytkowych kobierców typu polskiego z XVII i XVIII wieku, stanowiących dziś muzealną rzadkość, znajdujących się w Państwowych Zbiorkach Sztuki na Wawelu, w Muzeum Narodowym w Krakowie i w Muzeum Narodowym w Warszawie. Ponadto korzysta się z materiałów archiwalnych i projektów dekoracji wnętrza z XVIII wieku.

Obok wzornictwa muzealnego powstał drugi nurt wzornictwa nowoczesnego, nie skrepowany tradycyjnymi wymogami dawnego kobiernictwa.

Zakład posiada własnę, całkowicie zamkniętą cykl produkcyjny - przędzalnię, farbiarnię, dział przygotowania obróbki włókienniczej, tkalnię ręczną i mechaniczną, wykańczalnię sułaz i mokrą. Produkcja oparta jest na surowcu z bazy zaspotrzenia w Łodzi, która jest zrzeszona w związku Copolia. Rocznie spółdzielnia dostarcza 60 nowych wzorów produkcyjnych, a produkcja ich jest krótko-seryjną.

Produkcja dostarczana jest na rynek krajowy i częściowo na eksport. W ramach kooperacji wykonuje się przede i sulno góralskie z których bratnie spółdzielnie wykonują artykuły głównie na eksport. Warto tu dodać, że zakład ten jest aktualnie jedynym producentem sulna góralskiego w Polsce.

Spółdzielnia zatrudnia 175 pracowników z zakładu zwanym i 80 pracowników nakładstwa /chałupnicy/. W związku z artystycznym charakterem wyrobów zatrudnia się dwóch plastyków i jednego etnografa. Osiemdziesiąt procent załogi stanowi kobiety.

Ze względu na nowe potrzeby zatrudnienia zawarto umowę z Zespołem Szkół Technicznych w mieście, gdzie otwarta została klasa tkanstwa artystycznego. Szkoli się rocznie 50 uczennic z praktyką w zakładzie.

Od roku 1963, kiedy nastąpiło połączenie 2 spółdzielni - Sztuki Deskidziłej i Ośrodka Włókienniczego w Czechowicach, przeprowadzono zasadniczą modernizację zakładu.

Wyburzono drewniane magazyny a wybudowano mrowane, przebudowano stropy z drewnianych na betonowe, uzupełniono park maszynowy zakupując krosno z przemysłu lekkiego.

Obecnie spółdzielnia się rozbudowuje, kontynuuje inwestycje modernizacji na wartość 30 mln zł, która będzie zakończona w III kwartale 1982 roku i pozwoli zwiększyć zatrudnienie do 340 osób i produkcję o 30 mln zł.

Jakość i bogate wzornictwo tkanin, haftów i dywanów "Sztuki Deskidziłej" przysłuży sobie uznanie odbiorców krajowych, o czym świadczą nagrody i dyplomy uzyskiwane na dorocznych pokazach i konkursach, a także rynków zagranicznych.

Fakt eksportowania przez spółdzielnię do Kanady, USA, Belgii, Holandii, Węgier, Czechosłowacji i NRD stawia ją w szeregu tych, które nie tylko przyczyniają się do wzbogacenia kultury ogólnonarodowej, ale wnoszą swój wkład do rozstawiania jej w świecie. Toteż zakład choć nieduży, stanowi bardzo dobrą wizytówkę dla miasta.

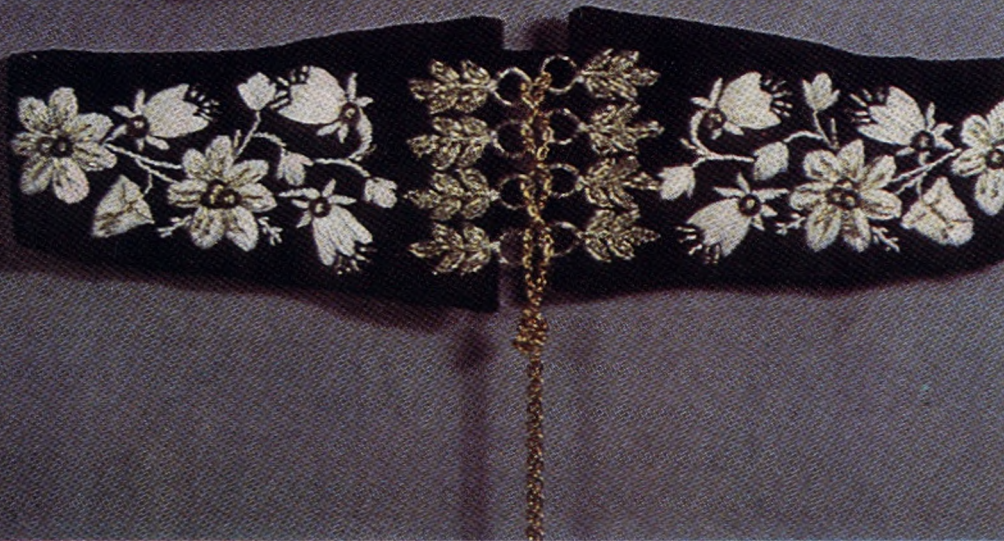
Oto przykłady niektórych wyrobów "Sztuki Beskidzkiej" :

Galanteria, wzory beskidzkie

Elementy dekoracji wnętrza - ozdobne pasy,
na odwrocie - galanteria cieszyńska

Wyżej - dora beskidzka, niżej - poduszka wilanowska,
na odwrocie - wyroby z tkanin wilanowskich

Jeden ze słynnych ozdobionych dywanów wspaniałych

Zakłady Mięsne

Zakłady Mięsne w Czochowicach-Dziedzicach zostały oddane do eksploatacji jako nowe zakłady w dniu 9 lipca 1977 roku. Stanowią one jedyny zakład przemysłu spożywczego w mieście. Zakłady prowadzą działalność przetwórczą w zakresie produkcji wędlin, wędlin podrobowych, mięsa w elementach, tłuszców topionych jadalnych, produkcji konfekcjonowanej w skład której wchodzi :

- produkcja wędlin plasterkowanych,
- produkcja wędlin paczkowanych,
- produkcja mięsa wieprzowego, wołowego, ciętego paczkowanego,
- produkcja mięsa mielonego garmażeryjnego.

Zakłady nie prowadzą uboju, cała produkcja bazuje na surowcu otrzymywanym z zakładów prowadzących ubój oraz z chłodni składowych z całej Polski. Głównym dostawcą są Zakłady Mięsne z Koła. Dostarczają mięsa wołowego i wieprzowego w półtuszach, ćwierćtuszach i mięsa produkcyjnego. Inni dostawcy to Bydgoszcz, Białystok, Koszalin, Opole, Lublin i Rzeszów. Z województwa katowickiego przychodzą znaczne ilości. Lokalizację zakładu usprawiedliwia jedynie fakt, że położony jest przy granicy dwóch województw i zaopatruje duże ośrodki przemysłowe w wyroby mięsne.

Głównymi odbiorcami masy towarowej są : WSS Czochowice-Dziedzice, WSS Bielako-Biała, WSS Tychy, WSS Oświęcim.

Cała produkcja przeznaczona jest na rynki krajowe.

Zatrudnienie w zakładach przedstawia się następująco :

Lata	zatrudnienie ogółem	w tym kobiet
1977	927	465
1978	823	403
1979	784	409
1980	770	437

Zmiany liczby zatrudnienia wynikają z wysokiej fluktuacji kadry wynoszącej np. w 1978 roku 61,6 % w grupie przemysłowej. W pierwszej fazie działalności zakłady dochodziły do planowanych zdolności produkcyjnych tylko w niektórych miesiącach, a wskaźnik reklamacji jakościowych był wysoki. Na rok 1979 zostały zmienione wskaźniki zdolności produkcyjnych oraz został założony program poprawy jakości wyrobów.

Założone zdolności produkcyjne :

Rodzaj wyrobu	ton rocznie		ton miesięcznie	
	1977 - 1979		1977 - 1979	
- wędliny	13 750	11 676	1 146	973
- wędliny podrobowe	1 250	1 064	104	88,7
- mięso pokrojone	2 600	2 600	216	216,7
- mięso miel.garnąc.	2 000	2 000	167	166,7
- tłuszcze top.jadalne	5 000	4 500	417	347,3

W okresie pracy od lipca 1977 roku do listopada 1979 roku zakład borykał się z wieloma trudnościami jak :

- brakiem pracowników do branży mięsnej,
- dużą fluktuacją załogi bezpośrednio produkcyjnej,
- częstą awarią maszyn i urządzeń,
- brakiem części zamiennych do maszyn i urządzeń importowych,
- okresowymi brakami surowca na skutek ciężkich warunków atmosf.,
- dużą absencją chorobową i nieobecnością nieusprawiedliwioną,
- zbyt dużą ilością mięsa mielonego i wędlin podrobowych w okresie przedświątecznym i w okresach podwyższonej temperatury,

- przewody elektroenergetyczne
instalacyjne

- 4 450 km

Wielkość produkcji stawia miasto Czechowice - Dziedzice
w pierwszej dziesiątce ośrodków przemysłowych województwa
katowickiego.

Zakłady przemysłowe wg oznaczonych na mapie numerów
na str. 97

1. KWK "Silesia"
2. Walcownie Metali "Dziedzice"
- 2'. Oddział Walcowni - Zakład Przetwórczy Miedzi
3. Śląskie Zakłady Rafineryjne
4. Śląska Fabryka Kabli
5. Czechowickie Zakłady Przemysłu Zapalozanego
6. Południowe Zakłady Przemysłu Elektrotechnicznego "Pola-
Kontakt"
7. Fabryka Samochodów Małolitrażowych - Zakład Nr 8
8. Czechowickie Przedsiębiorstwo Budowlane
9. Spółdzielnia Pracy Rękodzielną Ludowego i Artystycznego
2Sztuka Doskidzka"
10. Czechowickie Zakłady Materiałów Opatrunkowych
11. Zakłady Mięsne
12. Zakłady Chemiczne "Hajduki" Oddział Zamięscowy "Torpon"
13. Śląskie Zakłady Papiernicze Zakład Produkcji Tektury
14. Zakłady Drzewno Przemysłu Węglowego Tartak "Silesia"

V PRZEMYSŁ A OCZYSTOŚĆ ŚRODOWISKA

Uchwały Miejskiej Rady Narodowej w zakresie ochrony środowiska.

W Czochowicach - Dziadziach, podobnie jak w wielu innych miastach naszego kraju, dynamiczny rozwój gospodarki w ostatnich latach wyprzedził znacznie realizację inwestycji mających na celu zapobieżenie lub wyeliminowanie ujemnego oddziaływania przemysłu na otoczenie, powodując zachwianie środowiska biologicznego. Rozwój przemysłu, wzrost produkcji przemysłowej, nie uwzględniał dotąd w dostatecznym stopniu problematyki związanej z ochroną środowiska przed skutkami tej działalności, czego przykładem między innymi są : brak oczyszczalni miejskiej, brak odpowiednich składowisk na odpady poprodukcyjne /złom obrzutowy, kwasy poprodukcyjne, zgazy wielkopilecowe/, brak stref ochronnych i pasów zieleni, brak terenów zielonych o charakterze sportowo - rekreacyjnym.

Pomimo częściowego zabezpieczenia środowiska biologicznego przed skutkami działalności produkcyjnej polegającej na wprowadzeniu nowych rozwiązań technologicznych, skutki szkodliwej działalności zakładów są nadal zbyt silnie odczuwalne w mieście.

Szczególne dotyczy to takich zakładów jak : Śląskie Zakłady Rafineryjne, Lokomotywnia PKP, Zakłady Chemiczne "Hajduki", Walcownia Metali "Dziadzi" i jej oddział Zakład Przetwórstwa Miedzi, Śląska Fabryka Kabli, Fabryka Samochodów Małolitrażowych Zakład Nr 8.

Większa część zakładów posiadała całkowicie przestarzałe urządzenia produkcyjne. Zbyt mało wykonano prac związanych do

budowy pasów ochronnych i urządzenia terenów zielonych o charakterze sportowo - rekreacyjnym.

W związku z tym, dla bardziej skutecznej działalności na rzecz ochrony środowiska, podjęta bardziej konkretnych przedsięwzięć organizacyjnych, technicznych oraz współdziałania jednostek gospodarczych, organizacji społecznych i organów państwowych, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej podjęło uchwałę dotyczącą ochrony środowiska w dniu 14 grudnia 1972 roku.

W ramach realizacji tej uchwały

- opracowano zakładowe programy likwidacji ujemnych wpływów działalności produkcyjnej, które na bieżąco były częściowo realizowane jednak z niewystarczającym skutkiem,
- powołano zakładowe zespoły ochrony środowiska lub wydzielono samodzielne stanowiska d/s ochrony środowiska,
- uwzględniono postawiane założeń techniczno-ekonomiczne w opracowywanym planie zagospodarowania przestrzennego miasta,
- powołano Miejski Komitet Ochrony Środowiska przy Prezydium MN.

Komitet ten opracował plan ochrony środowiska na lata następne.

W dniu 26 czerwca 1974 roku została podjęta przez Prezydium MN w Czechowicach-Dziedzicach kolejna uchwała /nr 11/74/ zatwierdzająca program ochrony środowiska na lata 1974 - 1980.

Program ten obejmował zadania z zakresu :

- budowy stref ochronnych,
- poprawy stanu zieleni miejskiej,
- gospodarki wodno - ściekowej,
- ochrony powietrza i walki z hałasem,
- likwidacji odpadów poprodukcyjnych.

Realizacja uchwały przez Zakłady pracy i inne instytucje
miejskie.

Zgodnie z programem uchwały, zakłady pracy takie jak :
Śląska Fabryka Kabli, Zakłady Chemiczne "Inchulki", Zakłady
Przemysłu Zapalniczego, PGI Zakład nr 8, DOKP, Walcownia Me-
tali "Dziędzice" zobowiązane zostały do opracowania komplek-
sowego projektu przemysłowych stref ochronnych wokół zakładów
i ich zagospodarowania.

Odpowiedzialnymi za wykonanie zostały dyrekcje tych zakładów
pracy, a inwestorem zastępczym projektu została Walcownia
Metali "Dziędzice".

Refineria Nafty z uwagi na to, iż jest zlokalizowana w samym
centrum miasta i nie mogła realizować zielonej strefy ochron-
nej gdyż wiązałoby się to z wyburzeniem dużej części miasta,
opracowała własny projekt ochrony środowiska.

Realizację stref ochronnych planowano poprzez zastosowanie
takich nowych urządzeń, procesów i technologii /biometyzacja/...
oraz montowanie urządzeń służących ochronie środowiska, które
eliminować będą emisję zanieczyszczeń do powietrza i zatruga-
nie wód i gleb.

Zakłady pracy zlokalizowane w południowej części miasta,
jako trzecia grupa zostały zobowiązane do opracowania własnych
projektów stref ochronnych. Funkcję inwestora zastępczego dla
tego zadania powołano Elektrociepłownię.

W obecnym czasie prace z zakresu stref ochronnych znajdują się
w fazie prac projektowych.

W zakresie poprawy stanu zieleni miejskiej, corocznie
Zakład Zieleni Miejskiej i administracja osiedli mieszkani-
owych

wych, dokonują systematycznej rozbudowy i poprawy struktury istniejącej zieleni miejskiej oraz odtwarzania zieleni ulogającej liizwidnoji w związku z realizacją inwestycji.

W okresie od 1974 do 1980 roku na bieżącą konserwację terenów zielonych, uzupełnienie drzewostanów w parkach miejskich, obiadę wysypiska miejskiego oraz ciągów ulicznych drzewami Zakład Zieleni Miejskiej przeznaczył około 7,9 mln zł. Przeciętna ilość krzewów wysadzanych w ostatnich czterech latach wynosi około 10 tys. sztuk rocznie, natomiast przeciętna liczba drzew wysadzonych w tym okresie wynosi średnio 1200 szt. rocznie.

Spółdzielnia Mieszkaniowa będąca administratorem osiedli mieszkaniowych dokonywała w tym okresie sukcesywnych nasadzeń drzew, krzewów i iglaków na swoich osiedlach : Traugutta, Dieruta i 1 Maja. Również zakłady pracy w ramach poprawy stanu zieleni prowadziły w latach 1974 - 1980 sukcesywnie wysadzanie drzew i krzewów na terenie miasta, zakładowych osiedli mieszkaniowych oraz wokół swoich zakładów.

Tak więc zakłady pracy wykonywały następujące prace :

Zakłady Chemiczne "Hajduki" przeprowadziły

- rekultywację terenu na stadion i wokół stadionu pod zielenią,
- rekultywację terenu po powierzchni 320 m przy ul. Pionkowej na wysokości stacji redukcyjnej gazu,
- sadzenie topól w Czechowicach Południowych w rejonie byłej cegielni,
- sadzenie krzewów wzdłuż ul. Pionkowej,
- sadzenie drzew i krzewów wzdłuż ogrodzenia zakładu.

PKP dokonywały wysadzeń drzew i krzewów w obrębie stacji Czechowice-Dziedzice, Czechowice-Dziedzice Południowe i Czechowice-Dziedzice Przystanek oraz wzdłuż ul. Towarowej.

Fragmnty parku miodziwego

Zakłady Przemysłu Zapalozanego w latach 1974 - 1980 wysadziły około 720 szt. drzew i krzewów na terenie swojego osiedla, parku znajdującego się przy zakładzie oraz na terenie samego Zakładu. Halcownia Metali "Dziędzio" wysadziła w ciągu ostatnich sześciu lat 4 715 szt. drzew oraz 46 879 szt. krzewów na terenie zakładu i na terenie miasta wzdłuż toru kolejowego prowadzącego do KWK "Silesia" oraz na osiedlach 1 Maja i Dzierżyńskiego.

"Polan-Kontakt" prowadzi systematycznie zazielenianie zarówno terenu zakładu, jak i osiedla przyzakładowego.

KWK "Silesia" w omawianym okresie wysadziła około 2000 szt. drzew oraz 12 000 szt. krzewów na terenie zakładu, osiedli przyzakładowych oraz wzdłuż dróg i ulic dojazdowych do kopalni. Pozostałe zakłady dokonują nasadzeń na terenach wewnątrz zakładowych.

Zgodnie z programem ochrony środowiska przystąpiono do realizacji zagospodarowania terenów rekreacyjno - wypoczynkowych w mieście. Kontynuowane są prace na terenie Niejakiego Ośrodka Sportów i Rekreacji przy ul. 1 Maja, gdzie organizacją i koordynacją całości prac zajmuje się Społeczny Komitet Upiększania Miasta. Do tej pory na terenie tego ośrodka wykonano : boisko do piłki nożnej i treningowe, strzelnicę, parking, dojście do stadionu, ogrodzenie, oświetlenie zewnętrzne, kanalizację deszczową, instalację deszczową, instalację wodociągową i gazową. W trakcie budowy znajdują się boiska do gier, tor bieżniowy, urządzenia lekkoatletyczne, pawilon sportowy. Budowa ośrodka prowadzona jest przy udziale czynów społecznych miejscowych zakładów pracy i szkół, a także przy pomocy środków finansowych FSM Zakładu nr 8 w ramach odtworzenia zlikwidowanego stadionu. W ostatnich trzech latach na terenie powstającego

ośrodka wysadzono około 3000 szt. drzew i krzewów.

Długość ośrodka wypoczynku odczynnego na terenie wyrobiska poeciogielnianego przy PGK i M została utrzymana ze względu na to, że znajduje się on w bezpośrednim zasięgu oddziaływania Śląskiej Fabryki Kibli.

Teren wyrobiska jest mocno obniżony i zachodzi obawa groundzenia się w tym rejonie dużej ilości zanieczyszczeń w powietrzu pochodzących z w/w zakładu i wywieranie szkodliwego oddziaływania na wypoczywających tam ludzi. Pomimo tego, Spółdzielnia Mieszkaniowa wykonała w roku 1980 drogę dojazdową oraz przygotowała tory saneczkowe, zniwelowała i wyczyszczyła skarpy. Planowano w latach 1975 - 1980 budowę ośrodka wczasów świątecznych "Raj".

Prace na tym terenie zostały jednak zaniechane w związku z koncentracją prac i środków finansowych na budowie Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji.

Gospodarka wodno-ściekowa na terenie miasta stanowi największy problem. Według programu ochrony środowiska w latach 1974 - 80 planowano budowę centralnej oczyszczalni ścieków dla miasta. Jednakże do tej pory budowa oczyszczalni nie weszła do planu ze względu na brak mocy wykonawczych i wjdzie do planu w następnej pięcioletce. Skoncentrowano się więc na ukończeniu prac rozpoczętych, tj. kolektorów sanitarnych. Do końca 1980 roku poniesione zostały nakłady finansowane na wyżej wymienione kolektory w wysokości 35 mln zł.

Przeprowadzone są kontrole gospodarki wodno - ściekowej przez przedstawicieli Urzędu Miasta i Gminy - Wydz. Ochrony Środowiska, Urzędu Wojewódzkiego i Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa

Wodociągów i Kanalizacji. Kontrolowane jest prawidłowe funkcjonowanie istniejących urządzeń oczyszczających oraz gospodarowanie wodą pitną i zmniejszenie jej zużycia poprzez stosowanie obiegów zamkniętych, wykorzystywanie studni głębinowych. Tylko część odciekowych zakładów posiada odpowiednio oczyszczalnie /Walcownia Metali "Dziędzio", PZPE "Polan-Kontakt", Elektrociepłownia/, w pozostałych zakładach zachodzi konieczność budowy urządzeń oczyszczających. W wyniku badań ścieków stwierdzono, że część zakładów przekracza dopuszczalne ładunki zanieczyszczeń odprowadzanych do wód otwartych i zakładom tym naliczane są z tego tytułu kary pieniężne. W celu poprawy oszczędności w gospodarowaniu wodą technologiczną i pitną zakłady pracy stosowały :

1/ Wprowadzenie zamkniętych obiegów wody chłodzącej /PZPE "Polan-Kontakt", Walcownia Metali "Dziędzio", Śląska Fabryka Kabli, Zakład Tektury, FSM Zakład Nr 8/.

2/ Budowę studni głębinowych /Śląska Fabryka Kabli, Walcownia Metali "Dziędzio", Zakłady Przemysłu Zapalozanego"/.

W Walcowni prowadzone są badania mające na celu zmianę technologii uzdatniania wody w/w studni gdyż woda w niej jest złej jakości i nie nadaje się do picia. Podobnie Fabryka Kabli boryła się z analogicznymi trudnościami.

Zadania mające na celu poprawę gospodarki ściekowej w zakładach realizowane były poprzez :

- remonty istniejących urządzeń, np. : w roku 1975 zakończono remont łapaczki wód kwaśnych dla rafinerii kwasowej i stawu retencyjnego zabezpieczającego łapaczkę centralną przed ściekami awaryjnymi,

- budowę nowych urządzeń zabezpieczających wody przed zanieczyszczeniem.

Na przestrzeni lat 1974 - 1980 zakłady oddały do eksploatacji :
oczyszczalnię ścieków w Zakładzie Przetwórczym Miedzi,
oddziałową łapaczkę na kolektorze ropnym i na oksydacji asfaltów i doświadczalną instalację biologicznego oczyszczania ścieków w Rafinerii,
oczyszczalnię popiołów regeneracyjnych oraz sześć osadników na kolektorze ścieków sanitarnych na terenie Elektrociepłowni,
oczyszczalnię chemiczną i mechaniczno-biologiczną w Zakładzie "Polan-Kontakt",
osadnik wód celowych oraz osadnik młków popiołkowych w KWK "Silesia",
system wanień podoczyszczających ściarki terpenowe z octanu izoborylu i oczyszczania surowej terpentyny siarozanowej w Zakładzie Chemicznym "Injduksi".

W zakresie ochrony powietrza atmosferycznego i walki z zanieczyszczeniem, zgodnie z wytyczonym programem zakłady pracy podjęły następujące działania :

1/ Walcownia Metali "Dziędzice"

- zamontowanie i uruchomienie odpylni tleninowej w Zakł. Miedzi,
- likwidowanie w odlowni pieca gazowego i zastąpienie go piecem indukcyjnym elektrycznym,
- zbudowanie dwóch cyklonów w kotłowni,
- zamontowanie komory hermetyzującej dla pieca "Luse",
- zastosowanie oczyszczaczy spalin dla wózków spalinowych widłowych,

likwidacja kotłowni na Osiedlu 1 Maja /ogrzewanie z ole-

elektrociepłowni/,

- uruchomienie urządzenia dla impulsowego przedmuchiwania filtrów tkaninowych,
- uruchomienie filtra pulsacyjnego do oczyszczania gazów z nadpicołów "Luss",
- ograniczenie pracy kotłowni w Zakł. Przet. Miedz. w związku z przejściem na pobór ciepła z elektrociepłowni.

2/ Śląskie Zakłady Rafineryjne

- zamontowanie na kotłach elektrociepłowni specjalnych tłumików do wyciszenia hałasu powstającego przy rozruchu kotłów,
- uruchomienie instalacji do katalitycznego dopalania gazów powoosydacyjnych,
- wymiana zbiorników na węgiel i bardziej szorstkizowane,
- zastosowanie dachów pływających na 2 nowych zbiornikach paliw,

3/ Elektrociepłownia

- oddanie do eksploatacji 2 kotłów zaopatrzonych w elektrolity.

4/ PSM Zakład nr 8

- instalowanie w galvanizerni skuteczniejszych łapczych chłodu,
- roszszerzanie technologii spawania elektrycznego w atmosferze CO_2 a tym samym zmniejszenie ilości emitowanych do atmosfery gazów spawalniczych i tlenków azotu,
- modernizowanie wentylacji i odpylaczy stanowiska szlifowania okładzin hamulcowych i stanowiska korygowania taroz szlifierskich,
- wprowadzenie technologii przyczyniającej się do zmniejszenia

ilości emitowanych do atmosfery par heksanu i alkoholu butylowego.

5/ Czechowickie Zakłady Przemysłu Zapałowanego

- zamontowanie instalacji odpylania stolarni, bębnow polerujących, automatów i rozdzielni patyków,
- wykonanie zabezpieczenia w celu zmniejszenia natężenia hałasu na urządzeniach sieczkarki, odsiewaczy i piły tarczowej.

6/ Śląska Fabryka Kabli

- wymiana ogrzewania parowego na wodne na bazie dostaw energii cieplnej z zewnątrz.

7/ KWK "Silesia"

- zabudowanie nowego kotła w kotłowni zakładowej wyposażonego w urządzenie typu multicyklony.

8/ Zakłady Materiałów Ogarnikowych "Polsa"

- likwidacja kotłowni wskutek podłączenia do sieci ciepłowniczej.

Problem likwidacji odpadów poprodukcyjnych w większości zakładów jest już rozwiązany. W chwili obecnej jedynie Zakłady Chemiczne "Hajduki" mają kłopoty z likwidacją odpadów poprodukcyjnych. Chodzi głównie o torpak P-40, który od dłuższego czasu zalega na terenie zakładu.

Częściowo torpak odbierany jest przez Zakłady Chemiczne w Kędzierzynie - Koźlu, gdzie produkowany jest na jego bazie koks formowany.

Ponadto zakład uzgodnił z kierownictwem elektrociepłowni w Czechowicach-Dziedzicach, że zostaną w miesiącu kwietniu 1981 roku przeprowadzone próby spalania odpadów, w tym głównie torpaka.

Wyniki badań nad stopniem zanieczyszczenia środowiska w powiecie
z dopuszczalnymi normami.

Opad pyłów na teren miasta Czechowice-Dziedzice

w latach 1975 - 1979

średni opad roczny w tonach na km²

Lp.	lok. stan.pom.	1975	1976	1977	1978	1979 śr.	w okr. 1975- 1979.
1.	Cz.Dz.Śród. ul. Młyniska	212,5	173,5	143,0	143,0	141,0	155,0
2.	Cz.-Dz. ul. Kraszewskiego	187,2	132,8	178,2	189,0	159,0	172,0
3.	Dz.-Dz.Lipowice most na Białej	231,4	181,6	233,3	234,0	237,0	226,0
4.	Cz.-Dz.Świerko- wice Lipowska	127,5	111,2	112,2	123,0	147,0	119,0
5.	Cz.-Dz. Konardowice	230,0	217,1	209,1	192,0	243,0	210,0

Analizując przytoczoną tabelę, należy stwierdzić, że opad pyłów na teren miasta nie przekracza dopuszczalnej normy, którą wynosi 250 t/km² rocznie.

Jednakże wskaźniki te są wysokie np. 243 w okolicach kopalni i 237 w okolicy zakładu "Polan-Kontakt" i należałoby dążyć do zmniejszenia tego zjawiska na terenie miasta.

Stężenie dwutlenku siarki w atmosferze
w mg/m^3 rocznie

Lp.	lok. stan. pom.	1975	1976	1977	1978	1979
1.	Cz.-Dz. Śród. ul. Młyńska	0,089	0,095	0,083	0,060	0,044
2.	Cz.-Dz. ul. Kraszewskiego	0,094	0,086	0,078	0,061	0,042
3.	Cz.-Dz. Lipowice most na Dniekaj	0,092	0,079	0,071	0,055	0,040
4.	Cz.-Dz. Świerkowiec ul. Lipowska	0,082	0,070	0,062	0,054	0,040
5.	Cz.-Dz. Romanowice	0,081	0,080	0,075	0,060	0,030

Z powyższej tabeli wynika, że w porównaniu z opadami pyłów gorzej przedstawia się stężenie dwutlenku siarki na terenie miasta. Dopuszczalna norma tego gazu wynosi średnio rocznie $0,064 \text{ mg/m}^3$. W latach 1975 - 1977 norma tego gazu była znacznie przekroczona w kilku przypadkach. Dzięki zastosowaniu urządzeń wychwytujących pyły i gazy sytuacja uległa poprawie i w chwili obecnej nie notuje się przekroczeń.

VI LUDNOŚĆ I ZATRUDNIENIE

1. Liczba ludności

Intensywny rozwój społeczno - gospodarczy miasta Czechowice - Dziedzice jest głównym czynnikiem kształtującym liczbę ludności jak i strukturę zatrudnienia. Liczba ludności miasta w przestrzeni lat powojennych kształtowała się następująco :

Lata	Liczba ludności w tys.
1950	17,5
1955	20,3
1960	22,6
1965	24,1
1970	26,3
1975	28,9
1980	31,7 /miasto i gmina razem 47,7 tys./

Od roku 1950 do 1980 liczba ludności wzrosła prawie dwukrotnie /1,8/.

2. Zatrudnienie w działach gospodarki narodowej

Zatrudnienie w gospodarce społecznej za rok 1980 wynosiło 22 114 osób, w tym kobiet 7 658.

Struktura zatrudnienia :

przemysł	13 240 osób	co stanowi	64,2 %
budownictwo	1 621 "	"	8
rolnictwo	298 "	"	1,5
transport i łączność	3 974 "	"	19,3

handel i usługi	1 296 osób co stanowi	6 %
gospodarstwa komunalna	186 " "	1 %

3. Zatrudnienie na resortów

Srednioroczne zatrudnienie za rok 1980 zakładów w których dyrekcja znajdują się na terenie Czechowice-Dziedzic :

górnictwo	3 277 osób
hutnictwo	2 710 "
przemysł maszynowy	3 617 "
przemysł chemiczny	1 645 "
przemysł lekki	233 "
przemysł spożywczy i slaru	744 "
budownictwo	875 "
rolnictwo	101 "
leśnictwo i przemysł drzewny	433 "
komunikacja	2 613 "
administracja, gospodarstwo terenowe i ochrona środowiska	495 "
CZRS Sanopomoc Chłopska	270 "
CZ Spółdz. Pracy	409 "
CZSS Społec	722 "
oświata i wychowanie	720 "
pozostałe	412 "

VII ROLNICTWO

1. Użytkowanie ziemi i charakter gospodarstwa.

Na skutek rozbudowy miasta i przemysłu systematycznie zmniejsza się obszar użytków rolnych. Wysoki stopień uprzemysłowienia miasta stanowił od dawna ważny czynnik oddziaływania na miejscowe rolnictwo, w tym także na gospodarkę rolną. Chłonny rynek pracy i dogodne warunki komunikacyjne umożliwiały ludności zarabkowanie poza rolnictwem, co doprowadzało do wytworzenia się licznej grupy ludności dwuzawodowej, łączącej pracę stałą w przemyśle z pracą w gospodarstwie rolnym. Warunki te sprzyjały procesowi rozdrobnienia gospodarstw rolnych, których większość posiada obecnie charakter działek przydomowych.

Rolnictwo miejscowe charakteryzuje się typowo dla Galicji rozdrobnieniem. Gospodarstwa o powierzchni do 2 ha zajmowały w 1975 roku 41 % ogółu użytków rolnych. Ich produkcja jest uzupełnieniem dochodów z pracy w przemyśle lub innych zawodach nierolniczych. Gospodarstwa towarowe o pow. powyżej 7 ha obejmowały w/w roku tylko 2 % użytków rolnych. W roku 1980 z rolnictwa, jako jedyne źródło utrzymania żyło 6,4 % mieszkańców miasta.

Plony uzyskiwane przez rolników były zadowalające, w 1967 roku znacznie przekraczały średnie produkcji rolnej woj. łódzkiego. Pozytywnym zjawiskiem jest dostrzegane przechodzenie na produkcję warzyw, oraz wzrost hodowli trzody, drobiu i zwierząt futerkowych. Tendencje spadkowe wykazują hodowla bydła mlecznego i koni.

Możliwości intensyfikacji gospodarki rolnej są ograniczone

z jednej strony obciążeniem gospodarstw, a z drugiej niedostatkiem wolnej siły roboczej.

Czynnikami postępu są spółdzielnie kółek rolniczych oraz gospodarujące na rozszero podworskiego majątku /112 ha/

Szkola rolnicza.

Użytkowanie gruntów w ha :

	miasto	gmina
grunty orne	1,240	3 472
sady	35	73
łąki i pastwiska	260	973
lasy	210	1 085
pozostałe	1 244	1 220

2 Struktura zasiewów i hodowla :

Powierzchnie zasiewów w ha :

	miasto	gmina
zbożowe	379	1 420
kaluszydzka	2	32
strączkowe	-	6
ziemiaki	223	603
przemysłowe	5	24
pastwiska	200	653
pozostałe	310	414

Hodowla zwierząt :

	miasto	gmina
trzcina chłonna	2 172 szt.	7 756 szt.
owce	1 154 "	2 026 "
konie	81 "	232 "

laury

24 336 szt.

34 194 szt.

3 Produkcja rolna

Stap produktów rolnych roślinnych :

	ogółem	w tym gosp. indywid.
zboża	487 ton	355 ton
buraki cukrowe	521 "	521 "
oleiste	27 "	6 "
ziarniaki	361 "	174 "
warzywa	1 443 "	609 "
owoce	60 "	60 "

Stap produktów zwierzęcych :

	ogółem	w tym gosp. indywid.
żywiec ogółem	2 915 ton	840 ton
- wieprzowy	492 "	313 "
- wołowy	537 "	504 "
- drobiowy	1 886 "	23 "
mleko	4 987 tys.litrów	3 820 tys. litrów
jaja	354 tys.sztuk	354 tys. sztuk

/dane przedstawione w rozdziale dotyczą roku 1980 /

Produkcja rolna nie zaspokaja potrzeb ludności. Żywność sprowadza się z innych województw. Przykładem są Zakłady Mięsne, które bazują na surowcach z Polski Środkowej i północnej.

Surowce miejscowo przerabia niewielka roślina w Dostwinio, adminiatr. podleg. Cz.-Dz.

VIII POZOSTALE DZIAŁY GOSPODARKE MIASTA

Budownictwo mieszkaniowe

Pierwsze po wojnie uspołecznione budynki mieszkalne zostały wzniesione na Lesisku w okresie planu 6-letniego. Późniejsze lata przyniosły szybki wzrost budownictwa mieszkaniowego.

Do roku 1968 wybudowano Osiedla Bieruta I i II, a w latach 1969 - 70 przekazano do użytku osiedle Bieruta II.

Ogółem budownictwo mieszkaniowe w latach 1950 - 1970 oddało do użytku 3 197 izb. Ponadto rozwijało się budownictwo przyzakładowe i indywidualne.

Ostatni plan 5 letni był kolejnym krokiem w rozwoju budownictwa mieszkaniowego. Rozpoczęto budowę Osiedla przy ul. Traugutta i Osiedle Północ (plan założona). W roku 1975 zakłady pracy jak : walcownia, rafineria i kopalnia przekazały 175 mieszkań o łącznej powierzchni 6 972 m².

Pomimo dużych osiągnięć na polu bud. mieszk., ilość osób przypadających na 1 izbę, była w Cieszkowicach-Dziadłach nadal znacznie niższa od średniej woj. katowickiego w poprz. granicach.

W chwili obecnej miasto jest ośrodkiem przemysłowym charakteryzującym się luźną i nieuporządkowaną zabudową mieszkaniową przemieszaną z zabudową przemysłową. Brak jest wyraźnie wyodrębnionego centrum handlowo-usługowego. Całość z uwagi na szybki rozwój zabudowy mieszkanej realizowanej bez konkretnej koncepcji, wymaga uporządkowania i przebudowy urbanistycznej.

W parze z wysoką dynamiką produkcji przedsiębiorstw przemysłowych nie szedł rozwój budownictwa mieszkaniowego oraz infra-

struktury techniczno - społecznej. Istniejąca na koniec 1975 roku substancja mieszkaniowa w zdecydowanej większości jest słabo wyposażona w niezbędne urządzenia sanitarne i wodociągowe - nie mówiąc o sieci gazowniczej i centralnego ogrzewania. Prawie 50 % tej zabudowy mieszkaniowej powstało przed II wojną światową i stanowi obecnie substancję substandardową.

Z dnia 1 stycznia 1980 roku podległy Korbimatusi Budownictwa Ogólnego NOK w Rybniku Zakład Budowlano-Montażowy nr 2 przekształcił się w samodzielną jednostkę budowlaną o nazwie Czechowickie Przedsiębiorstwo Budowlane.

Jednostka ta jest generalnym wykonawcą budownictwa mieszkaniowego na terenie miast Czechowice-Dziedzice i Pszczyna.

W roku 1980 na terenie miasta i gminy oddano do użytku 297 mieszkań o powierzchni 18 149 m².

Budownictwo uspołecznione dla ludności nie rolniczej

	251 mieszkań o pow.	13 425 m ²
w tym KWK "Silesia"	101 " "	5 305 "
Budownictwo indywidualne	46 " "	4 724 "
w tym dla ludn. roln.	6 " "	761 "

Nakłady inwestycyjne na uspołecznione budownictwo mieszkaniowe wynosiły 219 238 tys. zł.

z tego budownictwo spółdzielcze 117 167 tys zł

budownictwo zakładowe 102 071 "

w tym KWK "Silesia" 63 867 "

Osiedla mieszkaniowe wg numerów oznaczonych na dołączonej mapie.

1. Osiedle Zawadzkiego

2. Osiedle Bioruta I

3. Osiedle Bioruta II

4. Osiedle 1 Maja
5. Osiedle Traugutta
6. Osiedle Braci Sefków
7. Osiedle Topolowe KWK "Silesia"

2. Zdrowie i opieka społeczna

Służba zdrowia na terenie miasta i gminy Czechowice-Dziedzice dysponuje trzema ośrodkami zdrowia oraz 14 przychodniami /trzy rejonowe i 11 przemysłowych/.

Zaspokojenie potrzeb mieszkańców w zakresie opieki zdrowotnej utrudnia niedostateczna liczba poradni specjalistycznych.

Na opisywanym terenie działają dwa żłobki na 100 miejsc.

W roku 1980 stan personelu służby zdrowia przedstawiał się następująco :

liczba lekarzy ogółem	67
w tym stomatologów	23
personel średni	111
w tym pielęgniarek	75

Stan kadry lekarskiej nie jest zadowalający. Jeden lekarz przypada na 711 mieszkańców.

3. Oświata i kultura

Na terenie miasta i gminy liczba placówek oświatowych w roku 1980 wynosiła :

przedszkola	16 obiektów na 1 140 miejsc
szkoły podstawowe	17 " 5 645 "
Liceum ogólnokształ.	1 " 555 "
szkoły zawodowe	4 " 2 036 "

Zespół Szkół Technicznych w Czechowicach - Dziedziicach należy do najnowocześniejszych i najlepiej wyposażonych szkół tego typu w Polsce.

Działa również 6 zakładów opiekuńczo-wychowawczych, w których przebywa 1 300 dzieci.

Z placówek kulturalnych należy wymienić 3 domy kultury, 10 klubów, 4 kina, 14 bibliotek wraz z filiami.

Kulturę fizyczną reprezentują następujące obiekty :

7 stadionów i boisk, 15 sal gimnastycznych /razem ze szkolnym/,
1 kryta pływalnia.

4. Handel i usługi

Słabo jest wykształcona sieć handlowo-usługowa i gastronomiczna, a istniejąca obecnie nie odpowiada współczesnym wymaganiom handlowym i sanitarnym.

Placówki handlowe ogółem - 142

Uspołecznione zakłady i punkty gastronomiczne - 29

Placówki usług bytowych - 305

w tym rzemiosło - 222

Nakłady inwestycyjne na rozwój handlu wynosiły w roku 1980 załedwie 2,4 mln złotych.

5 Komunikacja

Dynamiczny rozwój czechowicko-dziedziickiego ośrodka przemysłowego nie byłby możliwy bez towarzyszącego mu rozwoju komunikacji. Najważniejszą inwestycją usprawniającą ruch towarów i siły roboczej była budowa drugiego toru kolejowego na odcinku Czechowice-Dziedzice- Bielsko-Biała

połączona z jego elektryfikacją w 1963 roku.

Wzrosła częstotliwość ruchu pociągów osobowych i towarowych.

Wskaźnik wzrostu przewozów obliczony dla miejscowego węzła

kolejowego, podniósł się w latach 1960 - 1967 o 33,3 % w

dziale przewozów osobowych i o 90 % w dziale przewozów towarowych.

Obok postępującej rozbudowy komunikacji kolejowej rozwijała

się komunikacja autobusowa. Ważnym wydarzeniem było wprowadzenie

w roku 1981 komunikacji miejskiej działającej na 5

regularnych liniach autobusowych co umożliwiło dogodny dojazd

do zakładów pracy oraz połączenie obszarów podmiejskich z

centrum miasta.

Osiedle Bieruta I

Osiedle 1 Maja

Osiedle Traugutta

Najnowsze Osiedle Północ

Miejaka przychodnia zdrowia, pierwszy okazały budynek wzniesiony w Czechowicach w latach trzydziestych.

Nowy obiekt sportowy

Siedziba Urzędu Miasta i Gminy, budynek wybudowany w roku 1936 przy tynku w Czechowicach jako gminny dom administracyjny.

Dom kultury - "Dom Robotniczy" otwarty w 1975 roku.

Zabytkowy pałac rokokowy z XVIII wieku, rezydencja właścicieli Czechowic, obecnie siedziba szkoły i kursów rolniczych.

Stare zabudowania dworskie przy pałacu.

ZAKOŃCZENIE

=====

Miasto Czechowice-Dziedzice w okresie powojennym rozwija się bardzo żywo. Przemianom ulega całokształt życia mieszkańców. Do niedawna większość obszaru miasta miała prawie wiejski charakter. Widoczne jest obecnie dość szybkie tempo urbanizacji. Typowy krajobraz miejski widoczny jest przede wszystkim w Dziedzicach i przylegającej do Dziedzic części Czechowic i Żebraczy. Stara część miasta otoczona jest nowoczesnymi osiedłami mieszkaniowymi, a wokół nich rozciąga się podmiejska zabudowa willowa. Pozostałe obszary stanowią tereny rolnicze. Przemysł skupia się wzdłuż linii kolejowej i rzeki Dniały /patrz załączona mapa/.

Jak opisują poprzednie rozdziały, przemysł rozwijał się dynamicznie, ale jego miastotwórczy wpływ był znacznie wolniejszy.

O dużej dysproporcji między rozwojem przemysłu, a rozwojem infrastruktury miasta świadczy fakt wydatkowania w latach 1971 - 1975 na rozwój przemysłu 3,4 mld zł wobec około 300 mln na rozwój inwestycji miejskich łącznie z budownictwem mieszkaniowym. Przedstawiono w poprzednich rozdziałach informacje mówią również o wzroście liczby mieszkańców i równoczesnym wzroście zatrudnienia w przemyśle miasta. Nie nadąża za tym zaopatrzenie miasta w podstawowe artykuły niezbędne dla egzystencji ludności na odpowiednim poziomie. Zbyt słabo rozwinięty jest przemysł spożywczy. Jedyne zakłady przemysłu spożywczego, jakim są Zakłady Mięsne nie rozwiązują narastających problemów zaopatrzeniowych. W tak rozbudowanym ośrodku przemysłowym brakuje zakładu mleczarsko-nabiałowego, który dostarczałby miastu podstawowych artykułów spożywczych jakim

Jest mleko i jego przetwory. Jednak lokalizację tego typu zakładu eliminuje niewystarczająca baza surowcowa.

Najbliższy zakład tego typu znajduje się w Pszczynie, a to z kolei jest niekorzystne ze względu na kilkakrotny transport surowców na przerób i rozwozenie gotowych wyrobów.

Drugą anomalią w tym prężnym ośrodku przemysłowym jest brak szpitala. Rzeczona opieka zdrowotna jest niezbędna nie tylko ze względu na dobrą wydajność pracy, ale również z powodu zanieczyszczenia środowiska naturalnego przez rozwijający się przemysł.

Wskazniki zachorowań i częstotliwość występowania niektórych chorób /np. gardła, płuc/ na opisywanym terenie są alarmujące. Niesprawiedliwie byłoby sądzić, że w mieście nie się nie dzieje w dziedzinie poprawy warunków ludności i racjonalnego wykorzystania środków finansowych. W 1975 roku miasto zostało laureatem Ogólnopolskiego Banku Doświadczeń Miast, a w wojewódzkim konkursie "mistrza gospodarności" za rok 1980 Czechowice-Dziedzice zajęły V miejsce na 45 jednostek administracyjnych biorących udział w wymienionym konkursie.

Problemy miasta niepokoją władze miejsko-gminne. Opracowano program społeczno-gospodarczego rozwoju miasta do roku 1990, który ma na celu sformułowanie zadań zaliczających do likwidacji powstałych na przestrzeni minionych lat napięć i braków w rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej miasta.

B i b l i o g r a f i a

1. Geografia ekonomiczna Polski, Warszawa 1978
2. Grabania H. : Regiony przemysłowe województwa katowickiego, Katowice 1963
3. Historia przemysłu kablowego w Polsce, Wyd. Przem. Maszynowego "Wern" Warszawa 1971
4. Jurkiewicz A., Ziemia A. : Województwo katowickie, Przewodnik, Warszawa 1962
5. Klimaszewski H. : Zagadnienia pleistocenu południowej Polski. Z badań czwartorzędu w Polsce, Warszawa 1952
6. Kopeć B. : Szkice z przeszłości Czechowic-Dziedzio, Katowice 1977
7. Kondracki J. : Geografia fizyczna Polski, Warszawa 1965
8. Krzyżan J.R. : Rozwój kolejnictwa w województwie śląskim i jego znaczenie dla Polski, Katowice 1939
9. Książkiewicz H. : Zarys geologii Śląska, Katowice 1936
10. Łazar J. : Gleby województwa katowickiego, Warszawa 1962
11. Miasta polskie w tysiącleciu, t.I, Wrocław - Warszawa - Kraków 1965
12. Moniak J., Stenz E. : Zarys klimatologii Śląska, Katowice 1936
13. Miłobędzki Z. : Przemysł w województwie śląskim, cz.I, Katowice 1938
14. Popłoński K. : Historia Śląska, Katowice 1972
15. Pożaryski W. : Jednostki geologiczne Polski, "Przegląd Geologiczny" 1963, nr 1
16. Putek J. : O zbójnickich znakach, heretyckich zborach i oświęcimskiej Jerozolimie, Kraków 1938
17. Rechowicz H. /red/ - Białsko-Biała, Zarys Rozwoju Miasta i Powiatu, Katowice 1971
18. Rychłowski B. : Województwo katowickie. Zarys geograficzno-ekonomiczny, Warszawa 1967

19. Rospond S. : Słownik nazw geograficznych Śląska, t.I,
Wrocław 1970
20. Schmuck A. : Zarys klimatologii Polski, Warszawa 1959
21. Stanek J. : Z dziejów Ziemi Oświęcimskiej, Wyd.Liter.
Kraków 1959
22. Wiszniewski W. : Atlas opadów atmosferycznych w Polsce,
Warszawa 1953

Źródła materiałów :

1. Analiza wykonania budżetu i planu społeczno-gospodarczego rozwoju miasta i gminy Czechowice-Dziedzice za rok 1980
2. Aneksy do map glebowych Czechowic i Dziedzic, 1975
3. Czechowickie Dywany Wiązane, Państwowe Zbiory Sztuki na Wawolu "Sztuka Beskidzka" Czechowice-Dziedzice, Bielsko-Biała 1979
4. 25 lat "Sztuki Beskidzkiej", Bielsko-Biała 1978
5. Klasyfikacja przemysłu, Główny Urząd Statystyczny Departament Przemysłu, Warszawa 1976
6. Południowe Zakłady Przemysłu Elektrotechnicznego "Polam-Kontakt" Informator
7. 75 lat Walcowni Metali "Dziedzice" in. F. Dzierżyńskiego, 1971
8. Szaflarski J. /red./ Atlas województwa katowickiego PPK, Warszawa 1971
9. Śląskie Zakłady Rafinoryjne in. L. Waryńskiego w Czechowicach-Dziedzicach, Informator, 1977
10. Walcownie Metali "Dziedzice", Informator, 1975
11. Wyniki spisu rolniczego, Wojewódzki Urząd Statystyczny, Katowice 1980 /maszynopis/

Prasa :

Dubin S. : "Dlaczego brak zapalek", Dziennik Zachodni, marzec 1981

Ponadto wykorzystano niepublikowane materiały udostępnione przez zakłady pracy, Wydziały Urzędu Miasta i Gminy.

Spis zdjęć i map.

1. Zbiornik Goczalkowski	str. 14
2. Ilowica i Wapienica przed ujściem do Wisły	str. 14
3. Rzeka Dział z nieuregulowanymi brzegami	str. 15
4. Rzeka Wisła, most drogowy trasy Bielsko-Katowice	str. 15
5. Fragment mapy St. Porębskiego z 1563 roku /fotokopie/	str. 19
6. Mapa Księstwa Oświęcimskiego z 1592 roku /fotokopie/	str. 21
7. Szkic topograficzny Czechowic-Dziedzie	str. 26
8. Widok na najstarszą część Czechowic-Dziedzie	str. 27
9. Panorama Dziedzie od strony zachodniej	str. 27
10. Zabytkowy budynek stacji kolejowej w Czechowicach- Dziedzicach	str. 30
11. Widok na perony i trakcje elektryczne	str. 30
12. Nowe osiedle górnicze przy KWK "Silesia"	str. 47
13. Stare osiedle górnicze przy KWK "Silesia"	str. 47
14. Zapadlisko przy kopalni, obecnie ośrodek rekrea- cyjny dla pracowników	str. 48
15. Częściowe zagospodarowana łąka przy kopalni	str. 48
16. Galanteria, wzory beskidzkie	str. 89
17. Elementy dekoracji wnętrz - ozdobne pasy, na odwrocie galanteria oleszyńska	str. 90
18. Dera beskidzka, wyroby wilanowiokie	str. 91
19. Jeden ze słynnych czechowickich dywanów wiązanych	str. 92
20. Rozmieszczenie zakładów przemysłowych w Czechowicach- Dziedzicach	str. 97
21. Fragmenty parku miejskiego	str. 102
22. Osiedle Dzierżyńskiego	str. 121
23. Osiedle 1 Maja	str. 121
24. Osiedle Traugutta	str. 122

25. Osiedle Północ	str. 122
26. Miejska Przychodnia	str. 123
27. Nowy obiekt sportowy	str. 123
28. Urząd Miasta i Gminy	str. 124
29. Dom Kultury - "Dom Robotniczy"	str. 124
30. Zabytkowy pałac rokokowy z XVIII wieku	str. 125
31. Stare zabudowania dworskie przy pałacu	str. 125
32. Mapa : Miasto Czechowice - Dziedzice, skala 1:25 000/w załączeniu/.	

